

MIX. X. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

**ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ**

ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ-ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 1ος

**ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ**

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

**Ομάδα Εργασίας Υπουργείου
Παιδείας, δια Βίου Μάθησης
και Θρησκευμάτων**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

**ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ**

ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ – ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 1ος

Το βιβλίο αυτό είναι συνοψισμένη μορφή του έργου «Γραμματική της αρχαίας ελληνικής» του Μιχ. Χ. Οικονόμου, έκδοσης 1971 του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Η συνόψιση του βιβλίου έγινε με ευθύνη του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (ΚΕΜΕ).

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

(Ανεξάρτητα από το γένος, τον αριθμό και την πτώση της κάθε συντομογραφίας, νοούνται ανάλογα με τα συμφραζόμενα, και τα άλλα γένη, οι πτώσεις και οι αριθμοί, καθώς και τα παράγωγα επιρρήματα).

αδύν(ατο)	απαρ-έμφ(ατο)
αθροιστ(ικό)	αποθετ(ικό)
αιγυπττ(ιακός)	απρόσ(ωπο)
αιτ-ιατ(ική)	αριθμ-ητ(ικό)
αιτιολογ(ικός)	αρ-ιθμ(ός)
αι(ώνας)	αρσ-εν(ικό)
αμετάβ(ατο)	αρχ(αίος)
αναδιπλ(ασιασμός)	αρχ(ικός)
αναφορ(ικός)	ασυναίρ(ετος)
αντίθ(ετο)	αττ(ικός)
αντων(υμία)	αύξ(ηση)
ανώμ(αλο)	αφηρημ(ένο)
αόρ(ιστος)	αφωνόλ(ηκτα)

άχρ(ηστος)
αχώρ(ιστο)
βαρύτ(ονα)
βλ(έπε)
γεν(ική)
γραμμ(ατικός)
δευτερόκλ(ιτα)
δηλ(αδή)
διαζευκτ(ικός)
διάθ(εση)
δικατάλ(ηκτα)
δοτ(ική)
δυϊκ(ός)
ελλ-ην(ικός)
εμπρόθ(ετος)
ενεργ-ητ(ικός)
ενεστ-ώτ(ας)
ενεστ-ωτ(ικός)
εν-ικ(ός)
ενν(οείται)
ενρινόλ(ηκτα)
επίθ(ετο)

επιθ(ετικός)
επίρρ(ημα)
επιρρ(ηματικός)
επιφων(ήματα)
επιφωνηματ(ικός)
ευκτ(ική)
εύχρ(ηστος)
θ(έμα)
θέμ(ατος)
θεματ(ικό)
θετ(ικός)
θηλ(υκό)
ιστ(ορικοί)
ιων(ικό)
κ(αι) α(κόλουθα)
[ύστερα από
αριθμό]
κ(αι) ά(λλα)
κ(αι) α(λλού)
κ(αι) ε(ξης)
κ(αι) τ(α) λ(οιπά)
κατ-άλ(ηξη)

κατάλ(ογος)
καταχρηστ(ικός)
κάτ(οικος)
κεφ(άλαιο)
κλ-ητ(ική)
κλ-ίσ(η)
κύρ(ιο)
κυριολ(εκτικά)
λ(έξη)
λ(όγου) χ(άρη)
μέλλ-οντ(ας)
μέσ(ος)
μεταβ(ατικό)
μ(ε)τ(α)β(ατικό)
μεταγ-εν(έστερος)
μ(ε)τ(α)γ(ε)ν(έστερο)
μετάθ(εση)
μεταφορ(ικά)
μ(ε)τ(α)φ(ορικά)
μ(ετά) Χ(ριστόν)
μετ(οχή)
μονολεκτ(ικός)

Νεοελλ-ην(ική)
Γραμμ(ατική)
νεοελλ(ηνικός)
νεότ(ερα)
οδοντ(ικός)
Ο(ργανισμός)
Ε(κδόσεως)
Σ(χολικών)
Β(ιβλίων)
ομηρ(ικό)
όν(ομα)
ον-όμ(ατα)
ον-ομ-αστ(ική)
οξύτ(ονα)
ορθογραφ
(ικός)
οριστ(ική)
ουδ-έτ(ερο)
ουσ-ιαστ(ικό)
παθ-ητ(ικός)
π(αρά)β(αλε)
παράγ(ωγα)

παραγωγ(ικός)
π(αραδείγματος)
χ(άρη)

παρακ-είμ(ενος)
π(α)ρ(α)κ(εί)μ(ενος)

παρασύνθ(ετο)

παρατ-ατ(ικός)

π(α)ρ(α)τ(ατικός)

παραχωρητ(ικός)

παροξύτ(ονα)

περισπώμ(ενα)

περιφρ-αστ(ικός)

πίν(ακας)

πλ-ηθ-υντ(ικός)

ποιητ(ικός)

πρόθ(εση)

προσδ(ιορισμός)

προσηγορικό)

προστ-ακτ(ική)

προσ-ωπ(ικός)

πρόσ(ωπο)

προφ(έρεται)

προφ(ορά)
π(ρο) Χ(ριστού)
ρ-ήμ(α)

ρ-ημ-ατ(ικός)

σ-ελ(ίδα)

σημ(είωση)

σημασ(ία)

σιγμόλ(ηκτα)

σπάν(ια)

σπανιότερα)

στερητ(ικό)

συγκρ(ιτικός)

συγχων

(ευμένη)

συζ(υγία)

συμπερασματ

(ικός)

σύμφ(ωνο)

συμφωνόλ

(ηκτα)

συναίρ(εση)

σύνδ(εσμος)

συνηθ(έστερα)
συνήθ(ως)
συνηρ-ημ(ένος)
συνθ-ετ(ικό)
σύνθ(ετο)
συντ-ελ-εσμ(ένος)
συνών(υμα)
τρικατάλ(ηκτα)
υγρόλ(ηκτα)
υπερθ(ετικός)
υπερσ-υντ-έλ
(ικός)
υποθετ(ικός)
υποκείμ(ενο)
υποκορ(ιστικό)
υποσημ(είωση)
υπ-οτ-ακτ(ική)

φων(ήεν)
φωνηεντόλ(ηκτα)
χαρακτ(ήρας)
χρον(ικός)
χρ(όνοι)

§ παράγραφος
§§ παράγραφοι
˘ θέση
βραχύχρονου
φωνήεντος
- θέση
μακρόχρονου
φωνήεντος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Λόγος. Προφορικός και γραπτός λόγος

1. Ο άνθρωπος είναι προικισμένος με κατάλληλα όργανα, για ν' αρθρώσει τη φωνή του και να μιλεί.

Η έναρθρη ομιλία, που μ' αυτήν ο άνθρωπος μπορεί να συνεννοείται με τους ομοίους του, ονομάζεται λόγος.

Στην αρχή η συνεννόηση με το λόγο ανάμεσα στους ανθρώπους γινόταν μόνο προφορικά, υπήρχε δηλ. μόνο προφορικός λόγος.

Έπειτα, αλλού ενωρίτερα και αλλού αργότερα, χρησιμοποιήθηκε η γραφή και δημιουργήθηκε ο γραπτός λόγος.

2. Γενικές φωνητικές έννοιες

2. Όταν ο άνθρωπος μιλεί, βγαίνει από τους πνεύμονες αέρας, που

περνάει από τα φωνητικά όργανα και βρίσκει κάθε φορά κάποια αντίσταση σ' ένα ή περισσότερα από αυτά. Έτσι παράγονται ήχοι και ακούονται φωνές.

Καθεμιά από τις απλές και αμέριστες φωνές που ακούονται, όταν μιλούμε, λέγεται φθόγγος (από το φθέγγομαι = μιλώ). Όταν π.χ. λέμε τό, ακούονται δύο φθόγγοι (τ-ο)· όταν λέμε μένε, ακούονται τέσσερις φθόγγοι (μ-ε-ν-ε) κτλ.

3. α) Οι φθόγγοι που παράγονται με το στόμα ανοιχτό ή μισοανοιχτό και μόνο με τις φωνητικές χορδές του λάρυγγα (χωρίς να βρίσκει παραπέρα εμπόδιο ο αέρας που βγαίνει από τους πνεύμονες) λέγονται φωνήεντα. Π.χ. α,ε,ι,ο,ου.

β) Οι φθόγγοι που παράγονται με το στόμα κλεισμένο εντελώς ή κάπου φραγμένο και με τη βοήθεια όχι

μόνο των φωνητικών χορδών του λάρυγγα, αλλά και μέρους του στόματος ή της ρινικής κοιλότητας (όπου ο αέρας που βγαίνει βρίσκει κάποιο εμπόδιο), λέγονται σύμφωνα. Π.χ. β, γ, δ, ζ, θ κτλ.

4. Εκτός από τα φωνήεντα και τα σύμφωνα υπάρχουν και μερικοί διάμεσοι φθόγγοι που λέγονται ημίφωνα. Τέτοια π.χ. έχουμε εμείς σήμερα τό ι και το ου, όταν λέμε μιά, μοιάζω (όσο δεν προφέρονται μνιά, μνιάζω), άκουα (όταν προφέρεται δισύλλαβο: ά-κουα) κτλ. Στο ημίφωνο ι η ράχη της γλώσσας αγγίζει ελαφρά τον ουρανίσκο. Στο ημίφωνο ου τα δύο χείλια αγγίζουν λίγο. Έτσι τα ημίφωνα δεν είναι ούτε καθαρά σύμφωνα ούτε καθαρά φωνήεντα. Ημίφωνα είχαν στην ομιλία τους και οι αρχαίοι Έλληνες (βλ. § 16, σημ.).

5. Δύο αλληπάλληλα φωνήεντα

που προφέρονται γρήγορα σε μία συλλαβή αποτελούν δίφθογγο (§7). Όταν π.χ. εμείς σήμερα λέμε χαϊδεύω, τὰ δύο φωνήεντα α και ι προφέρονται μαζί, σχεδόν στον ίδιο χρόνο που θα προφέραμε ένα μόνο φωνήεν· δέν ακούονται δηλ. χωριστά τα δύο φωνήεντα α και ι (χα-ι-δεύω), παρά ακούεται πιο έντονα ο φθόγγος α και μαζί του πιο αδύνατα και πιο γρήγορα ο φθόγγος ι· έτσι σχηματίζεται ο δίφθογγος αϊ. Επίσης, όταν λέμε λειϊμόνι (όπως συνηθίζουν σήμερα να λένε σε μερικά μέρη), τα φωνήεντα ε και ι προφέρονται μαζί σ' ένα χρόνο, ακούεται δηλ. πιο έντονα ο φθόγγος ε και μαζί του πιο αδύνατα και πιο γρήγορα ο φθόγγος ι· έτσι σχηματίζεται ο δίφθογγος ει. Το ίδιο γίνεται, όταν λέμε νεράιδα, κελαηδώ, βόιδι, ρόιδι κτλ. Ακόμη, όταν λέμε παιδιά, ματιά

κτλ., τα δυό τελευταία φωνήεντα ι και α προφέρονται μαζί σ' ένα χρόνο, αποτελούν δηλ. και αυτά ένα είδος δίφθογγο. (Βλ. Νεοελληνική Γραμματική Ο.Ε.Δ.Β. §17 και §18). Διφθόγγους είχαν στην ομιλία τους και οι αρχαίοι Έλληνες (βλ. §25 κ.α.).

6. Ένας φθόγγος ή ένα σύνολο από φθόγγους που εκφέρονται μαζί και εκφράζουν μία μόνη έννοια ονομάζεται λέξη (από το λέγω). Όταν π.χ. λέμε ο Νίκος έγραφε το μάθημα, εκφωνούμε πέντε λέξεις, που η καθεμιά τους απαρτίζεται από έναν ή περισσότερους φθόγγους:

	ο Ν-ί-κ-ο-ς έ-γ-ρ-α-φ-ε		
φθόγγοι	1	5	6
	τ-ο μ-ά-θ-η-μ-α		
φθόγγοι	2	6	

7. Τα φωνήεντα, καθώς και τα συμπλέγματα φωνηέντων και συμφώνων που απαρτίζουν μια λέξη, εκ-

φωνούνται με μικρότατες και ανεπαίσθητες διακοπές της πνοής που βγαίνει από το στόμα μας όταν μιλούμε. Έτσι η λέξη φαίνεται πως χωρίζεται σε τμήματα: θέ/λω - μα/θη/τής.

Κάθε τέτοιο τμήμα μιας λέξης που αποτελείται από ένα μόνο φωνήεν ή από ένα φωνήεν μαζί με ένα ή περισσότερα σύμφωνα λέγεται **συλλαβή**. Έτσι π.χ. στη νέα μας γλώσσα: α-έ-ρας, έ-γρα-ψα, α-σφρά-γι-στος· και στην αρχαία: έ-αρ, ά-η-δών, έ-στρω-μέ-νος (πβ. §30 κ.α.).

8. Στο γραπτό λόγο οι φθόγγοι παριστάνονται με ορισμένα σημεία που λέγονται **γράμματα**. Π.χ. οι τέσσερις φθόγγοι που απαρτίζουν τη λέξη θεός παριστάνονται με τέσσερα γράμματα: θ-ε-ο-ς· οι τρεις φθόγγοι της λέξης πῦρ παριστάνονται με τρία γράμματα: π-υ-ρ κτλ.

3. Γλώσσα και διάλεκτοι

9. Το σπουδαιότερο από τα φωνητικά όργανα του ανθρώπου είναι η γλώσσα. Αυτή εκτελεί το κυριότερο έργο κατά την εκφορά του λόγου. Γι' αυτό και ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο κάθε λαός εκφέρει το λόγο ονομάστηκε γλώσσα.

10. Στην αρχαιότητα αναπτύχθηκαν και καλλιεργήθηκαν πολύ η αρχαία ελληνική και η λατινική γλώσσα. Την πρώτη τη μιλούσαν και την έγραφαν οι αρχαίοι Έλληνες, τη δεύτερη οι Ρωμαίοι.

Από τις δύο αυτές γλώσσες σπουδαιότερη υπήρξε η αρχαία ελληνική, που μιλήθηκε πολλούς αιώνες και χρησιμοποιήθηκε από αξιόλογους συγγραφείς. Και επειδή δεν έπαψε να μιλιέται, πέρασε κατα καιρούς από διάφορα στάδια και τέλος έφτασε στη σημερινή της μορφή,

δηλ. τη νέα ελληνική γλώσσα.

11. Η γλώσσα κάθε λαού δε μιλιέται παντού κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Παρουσιάζει από τόπο σε τόπο διαφορές στις λέξεις, στους γραμματικούς τύπους, στη σύνταξη (πβ. τα νεοελληνικά: να σου πω - να σε πω· λέγονταν - λεγόντουσαν· τι λες - ίντα λες κτλ.).

Οι τοπικές μορφές που παίρνει μια γλώσσα λέγονται διάλεκτοι.

12. Η αρχαία ελληνική γλώσσα παρουσιάζεται εξ αρχής χωρισμένη σε διαλέκτους. Σε κάθε τόπο μιλούσαν ορισμένη διάλεκτο και σ' αυτή τη διάλεκτο έγραφαν, όταν έμαθαν να χρησιμοποιούν τη γραφή.

Οι κυριότερες από τις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους ήταν η ιωνική, η αττική, η αιολική και η δωρική.

13. Στις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους γράφηκαν αξιόλογα έργα πε-

ζά και ποιητικά. Ιδιαίτερα η αττική διάλεκτος, που συγγενεύει με την ιωνική και διαμορφώθηκε στην Αθήνα, καλλιεργήθηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό. Διαδόθηκε και επικράτησε σε όλη την Ελλάδα ως ο τελειότερος τύπος της ελληνικής γλώσσας. Σ' αυτήν ακούστηκαν οι λόγοι των αττικών ρητόρων και σ' αυτή γράφθηκαν τα έργα του Θουκυδίδη, του Πλάτωνα, του Ξενοφώντα κ.ά.

4. Γραμματική

14. Κάθε γλώσσα μιλιέται και γράφεται σύμφωνα με ορισμένους κανόνες. Τη συστηματική εξέταση των κανόνων αυτών την ονομάζουμε γραμματική.

15. Η γραμματική που διδάσκει πώς οι αρχαίοι μιλούσαν και έγραφαν την αρχαία ελληνική γλώσσα λέγεται γραμματική της αρχαίας ελλη-

νικής γλώσσας. Ιδιαίτερα η γραμματική που διδάσκει πώς οι αρχαίοι μιλούσαν και έγραφαν την αττική διάλεκτο λέγεται γραμματική της αττικής διαλέκτου.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

1ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

1. Φθόγγοι. Γράμματα. Διαίρεση φθόγγων και γραμμάτων

16. Οι φθόγγοι της αρχαίας ελληνικής παριστάνονται με 24 γράμματα, που είναι τα ίδια της νέας (βλ. §2 και §8). Το σύνολο των γραμμάτων αυτών λέγεται ελληνικό αλφάβητο.

Σημ. Στην αρχή το ελληνικό αλφάβητο είχε και το γράμμα F, που από το σχήμα του λέγεται δίγαμμα (γιατί μοιάζει με διπλό κεφαλαίο Γ) και από την προφορά του λέγεται βαϋ (γιατί παρίστανε ένα φθόγγο σαν το σημερινό β ή σαν μισό ου, όπως όταν τώρα λέμε Ουάσιγκτον, τρισύλλαβο, ή άκουα, δισύλλαβο· πβ. §4).

Επίσης στην αρχαιότατη ελληνική γλώσσα υπήρχε και ένας ακόμη φθόγγος που ακουόταν όπως ακούεται τώρα ο φθόγγος ι, όταν λέμε μιά, μοιάζω (πβ. §4)· του φθόγγου αυτού δε μας προδόθηκε γραπτό σύμβολο, αλλά, όταν θέλουμε να τον παραστήσουμε, τον σημειώνουμε με το λατινικό j (γιότ).

17. Τα γράμματα κατα τον τρόπο της γραφής τους ξεχωρίζονται σε κεφαλαία (Α,Β,Γ,Δ κτλ.) και σε μικρά (α,β,γ,δ κτλ.).

18. Οι φθόγγοι της αρχαίας ελληνικής (όπως και της νέας) διαιρούνται σε φωνήεντα και σε σύμφωνα (βλ. §3).

α) Τα φωνήεντα της αρχαίας, ως φθόγγοι, παριστάνονται με 7 γράμματα, που λέγονται και αυτά φωνήεντα: α,ε,η,ι,ο,υ,ω.

β) Τα σύμφωνα της αρχαίας, ως φθόγγοι, παριστάνονται με 17 γράμματα, που λέγονται και αυτά σύμφωνα: β,γ,δ,ζ,θ,κ,λ,μ,ν,ξ,π,ρ,σ(-ς),τ,φ,χ,ψ.

2. Διαίρεση φωνηέντων

19. 1) Τα φωνήεντα της αρχαίας ελληνικής (δηλ. οι φθόγγοι που ακούονταν σαν φωνήεντα) διαιρούνται σε βραχύχρονα και μακρόχρονα.

α) Τα βραχύχρονα φωνήεντα προφέρονταν σε σύντομο χρόνο και παριστάνονται με τα γράμματα α,ι,υ,-ε,ο· και τα γράμματα αυτά λέγονται βραχύχρονα.

Το καθένα από αυτά ακουόταν σαν ένα απλό φωνήεν που προφέρεται σύντομα: το βραχύχρονο α σαν ένα α, το βραχύχρονο ι σαν ένα ι, το βραχύχρονο υ σαν ένα ου, το ε σαν ένα ε, το ο σαν ένα ο.

β) Τα μακρόχρονα φωνήεντα προφέρονταν σε μακρύτερο χρόνο, σε διπλάσιο περίπου από όσο τα βραχύχρονα, και παριστάνονται με τα γράμματα α,ι,υ-η,ω· και τα γράμματα αυτά λέγονται μακρόχρονα.

Από αυτά το μακρόχρονο α ακουόταν σαν μακρύ α (περίπου σαν αα) το μακρόχρονο ι σαν μακρύ ι (περίπου σαν ιι), το μακρόχρονο υ σαν μακρύ ου (περίπου σαν ουου), το η σαν μακρύ ε (περίπου σαν εε), το ω σαν μακρύ ο (περίπου σαν οο).

2) Ο σύντομος ή μακρύς χρόνος της προφοράς των φωνηέντων λέγεται χρόνος ή ποσότητα των φωνηέντων.

3) Επειδή με τα ίδια γράμματα α, ι, υ, παριστάνονται και μακρόχρονοι και βραχύχρονοι φθόγγοι, γι' αυτό τα γράμματα α, ι, υ λέγονται δίχρονα.

Σημ. Η μακρότητα του δίχρονου σημειώνεται με το σημάδι $\bar{\ } (χώρ\bar{\alpha})$, η βραχύτητα με το σημάδι $\breve (γλ\breve{\omega}σ\breve{\alpha})$.

20. Ανασκόπηση. Από τα 7 γράμματα α,ε,η,ι,ο,υ,ω που παριστάνουν φωνήεντα:

α) Το ε και το ο ονομάζονται **βραχύχρονα** (γιατί παριστάνουν φθόγγους βραχύχρονους).

β) Το η και το ω ονομάζονται **μακρόχρονα** (γιατί παριστάνουν φθόγγους μακρόχρονους).

γ) Το α, το ι και το υ ονομάζονται **δίχρονα**, γιατί παριστάνουν φθόγγους άλλοτε μακρόχρονους και άλλοτε βραχύχρονους (δηλ. σε άλλες λέξεις ή τύπους λέξεων είναι μακρόχρονα και σε άλλες βραχύχρονα).

3. Διαίρεση συμφώνων

21. 1) Τα σύμφωνα της αρχαίας (δηλ. οι φθόγγοι που ακούονταν σαν σύμφωνα) διαιρούνται:

α) σε 9 άφωνα· αυτά παριστάνονται με τα γράμματα κ, γ, χ - π, β, φ, - τ, δ, θ, που λέγονται και αυτά άφωνα·

β) σε 5 ημίφωνα· αυτά παριστάνονται με τα γράμματα λ, ρ - μ, ν, σ(ς), που λέγονται και αυτά ημίφωνα.

2) Εκτός από τα παραπάνω γράμματα υπάρχουν τρία ακόμα, τα ζ, ξ, ψ, που παριστάνουν σύμφωνα· αυτά λέγονται διπλά.

Τα γράμματα ζ, ξ, ψ ονομάστηκαν διπλά, γιατί το καθένα από αυτά παριστάνει δύο φθόγγους συγχωνευμένους: το ξ έγινε από το κ+σ ή γ+σ ή χ+σ (πίνακς = πίναξ, φλόγς = φλόξ, ὄνυχς = ὄνυξ), το ψ από το π+σ ή β+σ ή φ+σ (κώνωπς = κώνωψ, Ἄραβς

= Άραψ, γράφσω = γράψω) και το ζ από το σ+δ (Άθήναςδε = Άθήναζε) ή από το δ+ι (φροντίδω = φροντίζω) κτλ.

22. Τα άφωνα υποδιαιρούνται:

α) κατά το φωνητικό όργανο με το οποίο κυρίως προφέρονται: στα ουρανικά κ, γ, χ, στα χειλικά π, β, φ και στα οδοντικά τ, δ, θ.

β) κατά το είδος της πνοής που συνοδεύει την εκφώνηση τους: στα ψιλόπνοα δηλ. λεπτά κατά την πνοή) κ, π, τ, στα δασύπνοα (δηλ. παχιά κατά την πνοή) χ, φ, θ και στα μέσα β, γ, δ.

23. Τα ημίφωνα υποδιαιρούνται στα υγρά λ, ρ, στα ένρινα μ, ν και στο συριστικό σ(ς).

24. ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

Είδη φθόγγων	Κατά το φωνητικό όργανο			Κατά το είδος της πνοής
	Ουρανικά	Χειλικά	Οδοντικά	
Άφωνα	κ	π	τ	ψιλόπνοα
	γ	β	δ	μέσα
	χ	φ	θ	δασύπνοα
Ημίφωνα	υγρά: λ, ρ			
	ένρινα: μ, ν (και γ πριν από τα κ, γ, χ, ξ)			
	συριστικό: σ (ς)			
	παλαιότερα ημίφωνα: F, j			
Διπλά	ζ, ξ, ψ			

4. Δίφθογγοι

25. Οι δίφθογγοι (§5) της αρχαίας ελληνικής είναι έντεκα:

α) οχτώ κύριοι: αι, ει, οι, υι - αυ, ευ, ηυ, ου.

β) τρεις καταχρηστικοί: α, η, ω.

26. Οι δίφθογγοι γενικά είναι μακρόχρονοι (βλ. §19): παιδεύει, ῶ βασιλεῦ, ῶ γραῦ, ῶ βοῦ. Μόνο οι δίφθογγοι αι και οι λογαριάζονται βραχύχρονοι, όταν βρίσκονται εντελώς στο τέλος ασυναίρετης κλιτής λέξης: οἱ ναῦται, οἱ κῆποι - αλλά: τοῖς ναύταις, τοῖς κήποις - οἱ Ἑρμαῖ, τῇ ἡχοῖ, τῇ αἰδοῖ (συνηρημ.). Είναι όμως το αι και το οι μακρόχρονα στην κατάληξη της ευκτικής και στο τέλος των επιρρημάτων και επιφωνημάτων: παιδεύοι, παιδεύσοι, παιδεύσαι (ευκτ.) - οἴκοι. Ἰσθμοῖ, εὐοῖ, παπαῖ· ἔτσι και οἷ (προσωπ. αντων.) Πβ. και §165, 2.

2ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

1. Λέξη. Γράμματα της λέξης

27. Ο λόγος, προφορικός ή γραπτός, απαρτίζεται από λέξεις (βλ. §6): φείδου χρόνου (2 λέξεις), τούς γονεῖς τίμα (3 λέξεις).

28. Κάθε λέξη αποτελείται από έναν ή περισσότερους φθόγγους, που παριστάνονται με τα αντίστοιχα γράμματα (βλ. §2 και §8).

Το πρώτο γράμμα της λέξης λέγεται **αρχικό**, το τελευταίο λέγεται **τελικό** και όλα τα άλλα λέγονται **εσωτερικά**.

29. α) Κάθε φωνήεν μπορεί να είναι τελικό: σῶμα, φέρε, μάχη, περί, ὑπό, δόρυ, ἐγώ.

β) Τελικά σύμφωνα στην αρχαία ελληνική είναι τα ν, ρ, ς (και τα διπλά ξ, ψ): πλοῖον, ῥήτωρ, ἄνθρωπος,

φύλαξ (κς), κώνωψ (πς)· (βλ. §21, 2).

2. Συλλαβή

30. α) Συλλαβή λέγεται το τμήμα της λέξης που απαρτίζεται από ένα ή περισσότερα σύμφωνα μαζί με ένα φωνήεν ή δίφθογγο: φῶ-τα, φῶς· ναῦ-ται· Ἑλ-λη-νες· ἄν-θρω-πος, στρά-τευ-μα, σάλ-πιγξ, στρό-φιγξ.

β) Η συλλαβή μπορεί ν' αποτελεῖται και από ένα μόνο φωνήεν ή ένα δίφθογγο: ἴ-α, ἄ-εῖ, υἱ-οί, οὐ (=όχι), εἰ (=αν). Βλ. και §7.

31. Η λέξη, αν έχει μία μόνο συλλαβή, λέγεται **μονοσύλλαβη** (νοῦς, φῶς)· αν έχει δύο συλλαβές, **δισύλλαβη** (τι-μή, φέ-ρω)· αν έχει τρεις, **τρिसύλλαβη** (ἄν-θρω-πος, παι-δεύ-ω)· αν έχει περισσότερες από τρεις, **πολυσύλλαβη**· (σω-φρο-σύ-νη, ἄ-γω-νί-ζο-μαι, ἄ-γω-νι-ζό-με-θα).

32. Σε κάθε λέξη με περισσότερες

συλλαβές από μία, η τελευταία λέγεται λήγουσα, η προτελευταία παραλήγουσα, η αντιπροτελευταία προπαραλήγουσα· η πρώτη συλλαβή λέγεται αρχική.

33. Η συλλαβή, από το χρόνο του φωνήεντος που έχει, λέγεται:

α) φύσει μακρόχρονη ή απλώς μακρόχρονη, αν έχει μακρόχρονο φωνήεν ή δίφθογγο: θή-κη, τρώ-γω, χαί-ρω, κοί-τη, ὦ-ρα, εὖ-θυ-μῶ·

β) θέσει μακρόχρονη, αν έχει βραχύχρονο φωνήεν, αλλά ύστερ' από αυτό ακολουθούν στην ίδια λέξη δύο ή περισσότερα σύμφωνα ή ένα διπλό (ζ, ξ, ψ): ἄλ-λος, θερ-μός, ἐ-χθρός· ὅ-ζω (=μυρίζω), τό-ξον·

γ) βραχύχρονη, αν έχει βραχύχρονο φωνήεν και ακολουθεί άλλο φωνήεν ή απλό σύμφωνο ή τίποτε: νέ-ος, φέ-ρο-μεν, λό-γος, ἔ-χε.

3. Συλλαβισμός

34. Το χώρισμα μιας λέξης στις συλλαβές της λέγεται συλλαβισμός. Ο συλλαβισμός των λέξεων στην αρχαία ελληνική γίνεται κατά τους εξής κανόνες:

α) Ένα ή περισσότερα σύμφωνα, όταν είναι στην αρχή της λέξης, συλλαβίζονται με το ακόλουθο φωνήεν (ή δίφθογγο)· όταν είναι στο τέλος της λέξης, συλλαβίζονται με το προηγούμενο φωνήεν (ή δίφθογγο) ναός, ναύ-της, βρα-δύς, βα-φεύς, στρα-τός, σάλ-πιγξ.

β) Ένα μόνο σύμφωνο ανάμεσα σε δύο φωνήεντα (ή διφθόγγους) συλλαβίζεται με το ακόλουθο φωνήεν (ή δίφθογγο): ά-γω-νι-ζό-με-θα, δύ-να-μαι, ἄ-πει-ροι.

γ) Δύο σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα (ή διφθόγγους) συλλαβίζονται με το ακόλουθο φωνήεν (ή

δίφθογγο), όταν αρχίζει από αυτά (αρχαία) ελληνική λέξη: ἄ-γροῖ (γράφω), ἄ-στήρ (στέλλω), γί-γνο-μαι (γνῶ-σις), Ἄ-ρι-ά-δνη (δνοφερός). Αλλιώς, χωρίζονται: ἐλ-πίς, ὀρ-μή, ἵπ-πος, θάρ-ρος.

δ) Τρία σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα (ή διφθόγγους) συλλαβίζονται με το ακόλουθο φωνήεν (ή δίφθογγο), όταν και από τα τρία αυτά σύμφωνα ή μόνο από τα δύο πρώτα αρχίζει αρχαία ελληνική λέξη: ἄ-στρα-πή (στρέφω), ἐ-χθρός (χθές), ἰ-σχνός (σχῆμα). Αλλιώς, χωρίζονται· και το πρώτο από αυτά συλλαβίζεται με το προηγούμενο φωνήεν ή τον προηγούμενο δίφθογγο: ἄν-θρω-πος, δέν-δρον, πορ-θμός, σιλ-πνός.

ε) Οι σύνθετες λέξεις χωρίζονται στα συνθετικά τους μέρη, αν κατά τη σύνθεση δεν έχει αποβληθεί το

τελικό φωνήεν του θέματος του α' συνθετικού· αλλιώς, συλλαβίζονται σαν απλές λέξεις: ἐξ-έρχομαι, συν-άγω, προσ-φέρω, δυσ-τυχής, Ἑλλήσποντος, νουν-εχής· αλλά: πα-ρέρχομαι, ἀ-πέχω, κά-θοδος, νο-μάρχης, φί-λιππος, πρω-ταγωνιστής.

3ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟΝΟΙ, ΠΝΕΥΜΑΤΑ, ΣΤΙΞΗ

Α' . Οι τόνοι και ο τονισμός

1. Τόνοι

35. Σε κάθε λέξη που έχει δύο ή περισσότερες συλλαβές μία από αυτές τονίζεται, δηλ. προφέρεται πιο δυνατά από τις άλλες. Για να φανερώσουμε στο γραπτό λόγο ποια είναι η συλλαβή που τονίζεται, γράφουμε πάνω στο φωνήεν ή το δίφθογγο

της συλλαβής αυτής ένα σημάδι που λέγεται **τόνος**: φέ-ρω, φε-ρό-με-θα, φε-ρο-μέ-νη, φεῦ-γε, ἀ-πό-φευ-γε, ἀ-γα-θός, ἀ-νήρ.

36. Οι τόνοι είναι τρεις: η οξεΐα (´), η βαρεΐα (`) και η περισπωμένη (˘): Ἀρταξέρξης καὶ Κῦρος.

2. Ονομασία τῶν λέξεων ἀπὸ τονό τους

37. Σε κάθε λέξη πάνω στο φωνήεν ή το δίφθογγο της συλλαβής που τονίζεται σημειώνουμε κάθε φορά έναν ορισμένο τόνο (πβ. §38 και §39). Κατά τη θέση που έχει ο τόνος σε μια λέξη και κατά το είδος του η λέξη αυτή λέγεται:

1) οξύτονη, αν έχει οξεΐα στη λήγουσα: πατήρ·

2) παροξύτονη, αν έχει οξεΐα στην παραλήγουσα: μήτηρ·

3) προπαροξύτονη, αν έχει οξεία στην προπαραλήγουσα: λέγομεν·

4) περισπώμενη, αν έχει περισπωμένη στη λήγουσα: τιμῶ·

5) προπερισπώμενη, αν έχει περισπωμένη στην παραλήγουσα: δῶρον·

6) βαρύτονη, αν δεν τονίζεται στη λήγουσα: ἄνθρωπος, λύω, κελεύω.

3. Τονισμός. Γενικοί κανόνες τονισμού

38. Ο τονισμός των λέξεων στην αρχαία ελληνική γίνεται κατά τους εξής γενικούς κανόνες:

1) Καμιά λέξη δεν τονίζεται πιο πάνω από την προπαραλήγουσα (όπως και στην κοινή νέα ελληνική): λέγομεν, ἐλέγομεν, ἐλεγόμεθα, ἐπικίνδυνος, ἐπικινδυνότατος.

2) Όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, η προπαραλήγουσα δεν το-

νίζεται: (ή βασίλισσα, αλλά) τῆς βασιλίσσης, (ἄμεσος, αλλά) ἄμέσως.

3) Η προπαραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε οξεία: τιμώμεθα, παρήγορος, πείθομαι.

4) Κάθε βραχύχρονη συλλαβή, όταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε οξεία: νέφος, τόπος, ἀγαθός.

5) Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει οξεία εμπρός από μακρόχρονη λήγουσα: θήκη, κώμη, παιδεύω, κλαίω.

6) Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη εμπρός από βραχύχρονη λήγουσα: κῆπος, χῶρος, φεῦγε, κῶμαι.

7) Η θέσει μακρόχρονη συλλαβή ως προς τον τονισμό λογαριάζεται βραχύχρονη: αὔλαξ, κλῖμαξ, μεῖραξ, τάξις, λύτρον (βλ. §33,β).

8) Η βαρεία σημειώνεται στη θέ-

ση της οξείας μόνο στη λήγουσα, όταν δεν ακολουθεί στίξη ή λέξη εγκλιτική (βλ. § 3,1 και §50): ὁ βασιλεὺς τὴν μὲν πρὸς ἑαυτὸν ἐπιβουλήν οὐκ ἠσθάνετο - τοῖς μὲν Ἑλλησιν ἔσει πιστός, τοῖς δὲ βαρβάροις φοβερός - τό τε βαρβαρικὸν καὶ τὸ ἑλληνικόν - ναός τις.

4. Εἰδικοί κανόνες τονισμού

39. 1) Η ασυναίρετη ονομαστική, αιτιατική και κλητική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα, κανονικὰ παίρνει οξεία:

ὁ ποιητής, τὸν ποιητήν, ὦ ποιητά· οἱ ποιηταί, τοὺς ποιητάς, ὦ ποιηταί· ἡ φωνή, τὴν φωνήν, ὦ φωνή· αἱ φωναί, τάς φωνάς, ὦ φωναί·

πατήρ, λιμήν, ἀνδριάς· καλήν, καλάς, καλά· αὐτή, αὐτήν, αὐτάς· λαβών, ἰδών, λελυκώς, λυθείς.

Εξαιρέσεις βλ. §144.

2) Η μακροκατάληκτη γενική και δοτική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα, παίρνει περισπωμένη:

τοῦ ποιητοῦ, τῷ ποιητῇ· τῶν ποιη-
τῶν, τοῖς ποιηταῖς·

τῆς φωνῆς, τῇ φωνῇ· τῶν φωνῶν,
ταῖς φωναῖς·

τοῦ ἀγαθοῦ, τῆς ἀγαθῆς, τῷ ἀγαθῷ,
τῇ ἀγαθῇ· τῶν ἀγαθῶν, τοῖς ἀγα-
θοῖς, ταῖς ἀγαθαῖς κτλ.

αὐτοῦ, αὐτῆς, αὐτῷ, αὐτῇ· αὐτῶν,
αὐτοῖς, αὐταῖς κτλ.

Εξαιρέσεις βλ. §102, 2 (τοῦ λεώ,
τῷ λεώ κτλ.).

3) Στα πτωτικά (βλ. §74), όπου τονίζεται η ονομαστική του ενικού εκεί τονίζονται και οι άλλες πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού, εκτός αν εμποδίζει η λήγουσα:

λέων, λέοντος,λέοντες κτλ. - αλλά:
λεόντων (βλ. § 38, 2)·

ἄρρην, ἄρρενος, ἄρρενες κτλ. -
αλλά: ἄρρένων

ἕκαστος, ἕκαστον, ἕκαστοι κτλ. -

αλλά: ἐκάστου, ἐκάστων, ἐκάστους·

ὁ λύων, τοῦ λύοντος, οἱ λύοντες κτλ.

- αλλά: τῶν λυόντων.

Εξαιρέσεις βλ. §88, 3 και §145.

**4) Η λήγουσα που προέρχεται
από συναίρεση, όταν τονίζεται,
κανονικά παίρνει περισπωμένη:**

(τιμάω) τιμῶ, (τιμάων) τιμῶν,

(ἐπιμελέες) ἐπιμελεῖς·

**παίρνει ὅμως οξεία, αν πριν από τη
συναίρεση είχε οξεία η δεύτερη α-
πό τις συλλαβές που συναιρούνται:**
(ἐσταώς) ἐστώς, (κληίς, κλής) κλείς.

**5) Στις σύνθετες λέξεις ο τόνος
κανονικά ανεβαίνει ως την τελευ-
ταία συλλαβή του πρώτου συνθε-**

ΤΙΚΟΥ, αν επιτρέπει η λήγουσα:
(σοφός) πάνσοφος, (πόλις) ἀκρόπο-
λις, μεγαλόπολις, (πῆχυς) εἰκοσάπη-
χυς· (ἐλθὲ) ἄπελθε, (δός) ἀπόδος·
(φρὴν) ὁ μεγαλόφρων, τὸ μεγαλό-
φρον (βλ. §432).

5. Ἄτονες λέξεις

40. Δέκα μονοσύλλαβες λέξεις της
αρχαίας ελληνικής δεν παίρνουν
τόνο και γι' αυτό λέγονται ἄτονες
λέξεις. Αυτές είναι 1) τα άρθρα ὁ, ἡ,
οἱ, αἱ· 2) οι προθέσεις εἰς, ἐν, ἐκ (ή
ἐξ)· 3) τα μόρια εἰ, ὥς, οὐ (ή οὐκ ή
οὐχ).

6. Εγκλιτικές λέξεις. Ἐγκλιση του τόνου

**41. Μερικές μονοσύλλαβες ή δισύλ-
λαβες λέξεις συμπεφέρονται τόσο**
στενά με την προηγούμενη, ώστε
ακούονται σαν ν' αποτελούν μαζί

της μία λέξη· γι' αυτό ο τόνος τους κανονικά ή χάνεται ή ανεβαίνει στη λήγουσα της προηγούμενης λέξης ως οξεία (πβ. τα νεοελληνικά: ὁ ἄδερφός μου, ὁ δάσκαλός μου).

Οι λέξεις αυτές λέγονται **εγκλιτικές λέξεις** ή απλώς **εγκλιτικά**.

42. Συχνότερα εγκλιτικά της αρχαίας ελληνικής είναι:

1) οι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών μοῦ, μοί, μέ - σοῦ, σοί, σέ - οὔ οἷ, ἔ (βλ. §222)·

2) όλες οι πτώσεις ενικού και πληθυντικού της αόριστης αντωνυμίας τίς - τί εκτός από τον τύπο του ουδέτ. πληθ. ἄττα (=τινὰ =μερικά) (βλ. §237)·

3) όλοι οι δισύλλαβοι τύποι της οριστικής του ενεστώτα των ρημάτων εἶμι (=εἶμαι) και φημι (=λέγω) (βλ. §275 και §351, 3).

4) τα επιρρήματα πού, ποί, ποθὲν - πώς, πή (ή πή), ποτὲ (βλ. 363,α)·

5) τα μόρια γέ, τέ, τοί, πέρ, πώ, νὺν και το πρόσφυμα δὲ (διαφορετικό από το σύνδεσμο δὲ) (βλ. §370, 1 και 6).

43. 1) Ο τόνος των εγκλιτικών χάνεται: α) σε όλα τα εγκλιτικά (μονοσύλλαβα ή δισύλλαβα), όταν η προηγούμενη λέξη είναι οξύτονη ή περισπώμενη:

ναός τις, καλόν ἐστι (με οξεία και όχι βαρεία στην προηγούμενη λέξη· βλ. §38, 8) - τιμῶ σε, τιμῶ τινας·

β) μόνο στα μονοσύλλαβα εγκλιτικά, όταν η προηγούμενη λέξη είναι παροξύτονη: γέρων τις, παιδεύω σε.

2) Ο τόνος των εγκλιτικών ανεβαίνει στη λήγουσα της προηγούμενης λέξης (ως οξεία), όταν η προηγούμενη λέξη είναι προπαροξύτο-

νη ή προπερισπώμενη ή άτονη ή εγκλιτική:

ἔλαφός τις, ἔλαφοί τινες - κῆπός τις, κῆποί τινες, Ἀριαῖός τε καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοί - ἔν τινι τόπῳ - εἴ τις βούλεται - εἴ τίς ἐστί μοι φίλος.

3) Ο τόνος των εγκλιτικών μένει στη θέση του (δηλ. δε γίνεται ἔγκλιση τόνου):

α) όταν η προηγούμενη λέξη είναι παροξύτονη και το εγκλιτικό δισύλλαβο: λόγοι τινές, ἀνθρώπων τινῶν, φίλοι εἰσίν·

β) όταν η προηγούμενη λέξη έχει πάθει ἐκθλιψη ή όταν πριν από το εγκλιτικό υπάρχει στίξη: καλόν δ' ἐστίν - Ὅμηρος, φασί, τυφλὸς ἦν·

γ) όταν υπάρχει ἔμφαση ή αντιδιαστολή: παρὰ σοῦ, πρὸς σε· ταῦτα σοὶ λέγω, οὐκ ἐκείνῳ.

Β' . Τα πνεύματα και η χρήση τους

1. Πνεύματα

44. Κάθε λέξη που αρχίζει από φωνήεν ή δίφθογγο ή από το σύμφωνο ρ παίρνει πάνω σ' αυτό ένα ιδιαίτερο σημάδι, που λέγεται πνεύμα.

45. Τα πνεύματα είναι δύο, η ψιλή (') και η δασεία ('): άήρ, είκών - άγνός, εύρίσκω· ρέω.

2. Λέξεις με ψιλή και λέξεις με δασεία

46. Από τις λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν ή δίφθογγο οι περισσότερες παίρνουν ψιλή.

47. Δασύνονται (δηλ. παίρνουν δασεία) κανονικά:

1) Οι λέξεις που αρχίζουν από υ ή από ρ: ύβριζω, ρόδον.

2) Τα άρθρα ό, ή, αἱ και οι δεικτικές αντωνυμίες ὅδε, ἥδε, οἶδε, αἶδε· οὗτος, αὕτη.

3) Οι αναφορικές αντωνυμίες και τα αναφορικά επιρρήματα (εκτός από τα ἔνθα, ἔνθεν): ὅς, ἥ, ὃ κτλ. (βλ. §240), ὅπου, ὅθεν κτλ. (βλ. §363, α).

4) Οι τύποι της προσωπικής αντωνυμίας ἡμεῖς, ἡμῶν κτλ., οὖ, οἷ, ἔ, οι αντωνυμίες ἕτερος, ἑκάτερος, ἕκαστος και οι λέξεις που σχηματίζονται από αυτές (ἡμέτερος, ἑαυτοῦ, ἐτέρωθεν, ἐκάστοτε κτλ.).

5) Οι σύνδεσμοι ἕως, ἡνίκα, ἵνα, ὅμως, ὁπότε, ὅπως, ὅτε, ὅτι, ὥς, ὥστε.

6) Τα αριθμητικά εἷς, ἓν, ἕξ, ἐπτά, ἑκατόν· επίσης τα παράγωγα από αυτά· ἑνδεκα, ἑξακόσιοι, ἑβδομήκοντα, ἑκατοντάκις κτλ.

7) Οι ακόλουθες λέξεις (και όσες είναι παράγωγες από αυτές ή σύνθετες με α' συνθετικό τις λέξεις αυτές):

Α.- ἄβρός, ἄγιος, ἄγνός, Ἄδης,

ἄδρός, ἄθρόος (στην αττική διάλεκτο), αἶμα, Αἶμος, αἰρέω-ῶ, αἱ ἄλαι (=η αλυκή), ἄλας, Ἀλιάκμων, γεν. -ονος, Ἀλίαρτος, ἀλιεύω (μτγν.). Ἀλικαρνασσός, ἄλις (=αρκετά), ἀλίσκομαι, ἄλωσις, ἄλλομαι (=πηδῶ), Ἀλόνησος, ἀλουργίς, γεν. -ίδος (μτγν.), ὁ ἄλς, γεν. τοῦ ἀλὸς (=αλάτι· συχνά σε πληθ. οἱ ἄλες =αλάτι, αλυκή), ἡ ἄλς, γεν. τῆς ἀλὸς (=θάλασσα), ἀλτήρ, πληθ. ἀλτῆρες, ἄλυσις, ἡ ἄλως (=αλώνι), ἄμα, ἄμαξα, ἀμαρτάνω, ἄμιλλα, ἄμμα (=δέσιμο, κόμπος· από το ἄπτω), ἀνύτω (αλλά και ἀνύ(τ)ω), ἀπαλός, ἄπαξ, ἀπλοῦς, ἄπτω ἄπτομαι, ἄρμα, ἀρμόζω, ἀρμονία, ἀρμός, ἄρπαξ - ἀρπάζω, ἀφή, ἀψίκορος, ἀψίς, γεν. ἴδος.

Ε.- (Ἑβραῖος), τὸ ἔδος (=θρόνος, ναός, ἀγαλμα), ἔδρα, ἐδῶλιον, ἔζομαι (=κάθομαι), εἰλόμην (αόρ. β΄ του αἰροῦμαι), εἵμαρται - εἵμαρμένη, εἵρ-

γνυμι και εἰργνύω (=εμποδίζω την έξοδο, κλείνω μέσα· ενώ εἴργω =εμποδίζω την είσοδο, αποκλείω), εἰρκτή, Ἐκάβη, ἐκάς (=μακριά), Ἐκάτη, ἐκών, Ἐλένη, Ἐλικών (γεν. -ῶνος), ἡ ἔλιξ, ἐλίττω (=τυλίγω, στρέφω), ἔλκος, ἔλκω (μεταγ. ἐλκύω), Ἐλλάς, Ἑλλην, ἡ ἔλμινς (γεν. -ινθος =σκουλήκι των εντέρων), τὸ ἔλος, ἔνεκα ἡ ἔνεκεν, ἐξῆς, ἔξω (μέλλ. του ρ. ἔχω), ἐορτή, ἔρκος (=φραγμός), ἔρμα, ἐρμηνεύω, Ἑρμῆς, ἔρπω, ἐσπέρα, ἔσπερος, ἐσπόμην (αόρ. β΄ του ἔπομαι), ἐστιάω-ῶ, ἐταῖρος, ἔτοιμος και ἐτοῖμος, εὐρίσκω, ἐφθός (=βραστός· για τα μέταλλα =καθαρισμένος με φωτιά, καθαρός), ἔψω (=βράζω), ἔωλος (=παλιός, όχι πρόσφατος), ἡ ἔως (=πρωί).

Η. Ἡβη, ἡγέομαι -οὔμαι, ἡδομαι, ἡκιστα, ἡκω, ἡλιξ (=συννομήλικος, σύντροφος), Ἡλιαία, ἡλιος, ἡλος

(=καρφί), ἡμέρα, ἡμερος, ἡμι-(αχώ-
ριστο μόριο), ἡμισυς, ἡ ἡνία και τὰ
ἡνία (=χαλινός), ἡπαρ, Ἥρα, Ἡρα-
κλῆς, Ἡρόδοτος, ἥρως, Ἡσίοδος,
ἥσυχος, ἦττα, ἡττάομαι -ῶμαι, ἦτ-
των, Ἥφαιστος.

Ι.- ιδρύω, ιδρώς, ιέραξ, ιερός, ἴημι,
ικανός, ικέτης, ικνέομαι -οὔμαι, ἰλά-
σκομαι, ἰλαρός, ἴλεως, ἰμάς, ἰμάτιον,
ἴμερος (=πόθος), ἵππος, (μεταγεν.
ἵπταμαι), ἴστημι, ἰστός - ἰστίον, ἱστο-
ρία, ἱστορέω -ῶ, ἴστωρ (γεν. -ορος
=έμπειρος, γνώστης).

Ο.- ὁδός, ὀλκάς (=πλοίο που ρυ-
μουλκεῖται, φορτηγό), ὀλκῆ (=έλξη,
εισπνοή, βάρος), ὁ ὀλκός (=μηχάνη-
μα με το οποίο έσερναν τα πλοία,
λουρί, χαλινός, τροχιά, αυλάκι), ὄλ-
μος, ὄλος, ὀρμαθός, ὀρμή, ὁ ὄρμος,
ὁ ὄρος, τὸ ὄριον, ὀρίζω, ὀράω -ῶ,
ὄσιος.

Ω.- ὥρα, ὠραῖος, ὠριμος.

3. Θέση του τόνου και του πνεύματος

48. α) Στα απλά φωνήεντα και τους καταχρηστικούς διφθόγγους, όταν γράφονται με μικρά γράμματα, ο τόνος ή το πνεύμα σημειώνεται από πάνω: ἀρετή, ἐορτή, τῷ ἀνθρώπῳ, ἥώς, ὠδεῖον· όταν είναι κεφαλαία, σημειώνεται εμπρός και προς τα πάνω: Ἀθηνᾶ, Ἑλλάς, Ἡώς, Ὡιδεῖον ή Ὠδεῖον.

β) Στους κύριους διφθόγγους ο τόνος ή το πνεύμα σημειώνεται πάνω στο δεύτερο φωνήεν: αὐτός, αἰρετός, εὕρισκω, ναύτης, σφαῖρα, Αἰγεύς.

γ) Όταν ο τόνος και το πνεύμα βρίσκονται στην ίδια συλλαβή, τότε η οξεῖα ή η βαρεία σημειώνεται ύστερ' από το πνεύμα και η περισπωμένη από πάνω του: ἄνθρωπος, Ἑλλήν, αὔριον, Αἴας ὃς ἦρως

ῆν, εὔρος, ἦρα, ἦπαρ.

δ) Ο τόνος και το πνεύμα παραλείπονται σε λέξεις που γράφονται ολόκληρες με κεφαλαία: ΕΛΛΑΣ, ΑΙΓΙΝΑ, ΠΑΡΘΕΝΩΝ.

Γ' . Άλλα σημεία στο γραπτό λόγο

1. Βοηθητικά ορθογραφικά σημεία
49. Στο γραπτό λόγο χρησιμοποιούνται και τα ακόλουθα βοηθητικά ορθογραφικά σημεία:

1) Η υποδιαστολή (,), που είναι όμοια με το κόμμα και σημειώνεται συνήθως στην αναφορική αντωνυμία ὅ,τι, για να την ξεχωρίσει από τον ειδικό σύνδεσμο ὅτι.

2) Τα διαλυτικά (¨) που σημειώνονται πάνω στο ι ή υ, όταν χρειάζεται να δηλωθεί ότι το ι ή το υ δε σχηματίζει δίφθογγο με το προηγούμενο φωνήεν μιας λέξης: Ἀχαΐα, δυϊκός, πραῦνω, προὔπαρχω.

3) Ο απόστροφος ('), που σημειώνεται στην έκθλιψη (§57).

4) Η κορωνίδα ('), που σημειώνεται στην κράση (§55).

5) Το ενωτικό (-), μια γραμμούλα, μικρότερη από την παύλα, που χρησιμεύει για να ενώνει τις συλλαβές στις οποίες χωρίζεται μια λέξη: θάλασ-σα. Το ενωτικό χρησιμεύει κυρίως στο τέλος της γραμμής, όταν δε χωρεί ολόκληρη η λέξη και είναι ανάγκη να κοπεί και να χωριστεί (κατά τους κανόνες του συλλαβισμού).

2. Σημεία της στίξης

50. Στο γραπτό λόγο, εκτός από τους τόνους, τα πνεύματα και τα παραπάνω βοηθητικά σημεία, χρησιμοποιούνται και μερικά άλλα σημεία που ευκολύνουν το διάβασμα, δείχνοντας πού και πόσο πρέ-

πει να σταματά κάθε φορά ή φωνή μας και πώς να χρωματίζεται κατά το νόημα. Τα σημάδια αυτά λέγονται σημεία της στίξης.

Τέτοια σημεία είναι τα ακόλουθα:

1) Η τελεία στιγμή ή απλώς τελεία (.)· σημειώνεται εκεί όπου τελειώνει περίοδος, δηλ. τμήμα του λόγου που περιέχει ένα ακέραιο νόημα.

2) Η μέση ή άνω στιγμή ή επάνω τελεία (·)· χρησιμεύει για να δείξουμε ότι πρέπει να γίνει μικρότερη διακοπή απ' ό,τι με την τελεία και σημειώνεται στο τέλος τμήματος μιας περιόδου με νόημα κάπως ανεξάρτητο, που συμπληρώνεται με το επόμενο τμήμα.

3) Η υποδιαστολή ή το κόμμα (,)· χρησιμεύει για να δείξουμε πολύ μικρή διακοπή, εκεί όπου λογικά χωρίζονται μεταξύ τους οι προτάσεις

μιας περιόδου ή ορισμένες λέξεις στην ίδια πρόταση.

Παράδειγμα για τη χρήση της τελείας, της επάνω τελείας και του κόμματος: Μηδέποτε μηδὲν αἰσχρὸν ποιήσας ἔλπιζε λήσειν· καὶ γὰρ, ἂν τοὺς ἄλλους λάθης, σεαυτῷ συνειδήσεις. Τοὺς μὲν θεοὺς φοβοῦ, τοὺς δὲ γονεῖς τίμα, τοὺς δὲ φίλους αἰσχύνου, τοῖς δὲ νόμοις πείθου.

4) Το ερωτηματικό (;)· σημειώνεται ύστερ' από μια ερωτηματική λέξη ή στο τέλος μιας φράσης, όταν με αυτήν εκφέρεται ευθεία ερώτηση: τί; πῶς; - Ὁ Πατήρ σε ἄρχοντα τοῦ οἴκου κατέλιπε;

5) Το θαυμαστικό ή επιφωνηματικό (!)· σημειώνεται ύστερ' από τα επιφωνήματα και από κάθε επιφωνηματική λέξη ή φράση που εκφράζει θαυμασμό, αναφώνηση, χαρά, φόβο, έκπληξη και γενικά κάποιο

**ψυχικό πάθος: οἶμοι! φεῦ! Ἡράκλεις!
Ὡς καλός μοι ὁ πάππος!**

**6) Τα αποσιωπητικά (...): φανε-
ρώνουν διακοπή του λόγου ή σκό-
πιμη αποσιώπηση λέξεων από φό-
βο, εντροπή, περιφρόνηση κτλ., ή
για να δοθεί περισσότερη έμφαση
σ' εκείνο που παραλείπεται: Καὶ ἐὰν
μὲν ἐκὼν πείθεται..., εἰ δὲ μή, ὥσπερ
ξύλον διαστρεφόμενον καὶ καμπτό-
μενον εὐθύνουσιν ἀπειλαῖς καὶ
πληγαῖς.**

**7) Η παύλα (—): φανερώνει διακο-
πή του λόγου μετά την οποία ακο-
λουθεί κάποιο επιπρόσθετο συ-
μπλήρωμα των προηγουμένων ή
μια απότομη στροφή του λόγου:
Ἐλέγετο δὲ ὁ στόλος (=η εκστρατεία)
εἶναι εἰς Πισίδας. Ἐστρατεύετο μὲν
δὴ (ενν. ὁ Ξενοφῶν) οὕτως ἔξαπατη-
θεῖς - οὐχ ὑπὸ Προξένου.**

8) Η παρένθεση ((...))· χρησιμεύει για να περικλείσει λέξη ή φράση που επεξηγεί ή συμπληρώνει τα λεγόμενα, αλλά και που μπορεί να λείπει: Ἐν δὲ τούτοις τοῖς νομοθέταις μὴ θῆσθε νόμον μηδένα (εἰσὶ γὰρ ὑμῖν ἱκανοί), ἀλλὰ τοὺς εἰς τὸ παρὸν βλάπτοντας ὑμᾶς λύσατε.

9) Η διπλή παύλα (—...—)· χρησιμεύει για ν' απομονώνει μια φράση, όπως γίνεται και με την παρένθεση· χρησιμοποιείται ιδίως, όταν η φράση που απομονώνεται δεν έχει τόσο δευτερεύουσα σημασία, ώστε να κλειστεί σε παρένθεση: Ὁ δὲ Πρόξενος - ἔτυχε γὰρ ὕστερος προσιῶν καὶ τάξις αὐτῷ ἐπομένη τῶν ὀπλιτῶν - εὐθὺς οὖν εἰς τὸ μέσον ἀμφοτέρων ἄγων ἔθετο τὰ ὄπλα καὶ ἐδεῖτο τοῦ Κλεάρχου μὴ ποιεῖν ταῦτα.

10) Τα εισαγωγικά («...»), μέσα στα οποία μνημονεύονται κατά λέξη

οι λόγοι ενός προσώπου: Εὐθύς οὐκ ἠνέσχετο (ενν. ὁ Κῦρος), ἀλλ' εἰπὼν «Τὸν ἄνδρα ὁρῶ» ἴετο ἐπ' αὐτόν. «Τί οὖν», ἂν τις εἴποι, «ταῦτα λέγεις ἡμῖν;»

4ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΘΟΓΓΙΚΑ ΠΑΘΗ

51. Οι λέξεις δε μένουν πάντοτε αμετάβλητες, όπως σχηματίστηκαν εξ αρχής. Συχνά αλλάζουν μορφή, γιατί οι φθόγγοι τους χάνονται ή συγχωνεύονται ή με οποιονδήποτε τρόπο μεταβάλλονται (πβ. τα νεο-ελλ.: ημέρα - μέρα, από αυτού - απ' αυτού· λέγω - λέω· το έφερα - το 'φερα· φωνάξετε - φωνάξτε - φωνάχτε κτλ.).

**Οι διάφορες αποβολές, συγχω-
νεύσεις και κάθε είδους μεταβολές
των φθόγγων λέγονται φθογγικά
πάθη.**

Α΄. Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων

1. Χασμωδία. Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων για την αποφυγή της χασμωδίας

**52. Όταν σε μια λέξη ή ανάμεσα σε
δύο γειτονικές λέξεις βρεθούν στη
σειρά φωνήεντα ή δίφθογγοι, λέμε
ότι υπάρχει χασμωδία: αγαπάει, ὁ
άνήρ, ἐπὶ αὐτοῦ, ἔλεγε ἐκεῖνος, ἔλε-
γε οὗτος, αἶί.**

**Για την αποφυγή της χασμωδίας
συμβαίνουν ορισμένα πάθη των
φωνηέντων και διφθόγγων (συναί-
ρεση, κράση, ἐκθλιψη κτλ.), που
με μία λέξη λέγονται συναλοιφή.
Άλλοτε πάλι για την αποφυγή της**

**χασμωδίας γίνεται πρόσληψη
ευφωνικῶν συμφῶνων.**

Όλα αυτά εξετάζονται παρακάτω.

α) Συναίρεση

53. Συναίρεση λέγεται η συγχώνευση μέσα στην ίδια λέξη δύο στη σειρά φωνηέντων ή φωνήεντος και διφθόγγου σ' ένα μακρόχρονο φωνήεν ή σ' ένα δίφθογγο: συκέα - συκῆ, τιμάομεν - τιμῶμεν, ποιέομεν, - ποι-οῦμεν, τιμάει - τιμᾷ· προέλεγον - προύλεγον, προεθυμήθην - προυθυμήθην.

54. Η συλλαβή που προέρχεται από τη συναίρεση κανονικά τονίζεται, αν πριν από τη συναίρεση τονιζόταν η μία από τις δύο συλλαβές που συναιρούνται: τιμάω - τιμῶ, συκεῶν - συκῶν αλλά τίμαε - τίμα, Σωκράτεος - Σωκράτους (πβ. §39, 4, §100, 2, καθώς και §164 και §183, 2)

β) Κράση

55. Κράση λέγεται η συγχώνευση του τελικού φωνήεντος ή διφθόγγου μιας λέξης με το αρχικό φωνήεν ή τον αρχικό δίφθογγο της ακόλουθης: τὰ ἄλλα - τᾶλλα, τὸ ὄνομα - τοῦνομα, μέντοι ἂν - μεντᾶν, ἐγὼ οἶμαι - ἐγῶμαι.

Πάνω στο φωνήεν που προκύπτει από την κράση γράφεται ένα σημάδι που είναι όμοιο με την ψιλή και λέγεται **κορωνίδα** (βλ. §49, 4): καὶ ἐγὼ - κάγῳ· αν από την κράση προκύπτει κύριος δίφθογγος, η κορωνίδα σημειώνεται στο δεύτερο φωνήεν του διφθόγγου: τὰ αὐτά - ταῦτά.

Όταν όμως η πρώτη από τις λέξεις που συγχωνεύονται είναι τύπος που αποτελείται μόνο από ένα φωνήεν ή ένα δίφθογγο με δασεία (π.χ. ὀ, οἶ, ἦ, αἶ, ἦ, ὄ, οὔ κτλ.), τότε

στη θέση της κορωνίδας σημειώνεται η δασεία: ὁ ἀνὴρ - ἀνὴρ· ὁ ἄνθρωπος - ἄνθρωπος· ἃ ἄν - ἄν· οὐ ἔνεκα - οὐνεκα.

56. Κράση με τις αμέσως επόμενες λέξεις παθαίνουν συνήθως:

1) Οι τύποι του άρθρου και της αναφορικής αντωνυμίας ὅς, ἥ, ὅ, που λήγουν σε φωνήεν ή δίφθογγο, καθώς και το κλητικό ὦ: ὁ ἄνθρωπος = ἄνθρωπος, τοῦ ἀνδρός = τάνδρός, τὰ ἐμὰ = τάμά, ἃ ἐγὼ = ἀγώ, οὐ ἔνεκα = οὐνεκα, ὦ ἀγαθὲ = ὠγαθέ·

2) η λέξη ἐγὼ με τη λέξη οἶδα (=γνωρίζω) ή με τη λέξη οἶμαι (=νομίζω): ἐγὼ οἶδα = ἐγῶδα, ἐγὼ οἶμαι = ἐγῶμαι·

3) ο σύνδεσμος μέντοι με το μόριο ἄν: μέντοι ἄν = μεντᾶν·

4) ο σύνδεσμος καί: καὶ ἐγὼ = κάγώ, καὶ εἶτα = κᾶτα·

5) η πρόθεση πρό: πρὸ έργου = προὔργου.

57. Ἐκθλιψη λέγεται η αποβολή του τελικού βραχύχρονου φωνήεντος μιας λέξης εμπρός από το αρχικό φωνήεν ή τον αρχικό δίφθογγο της ακόλουθης: ἀπό ἐμοῦ = ἀπ' ἐμοῦ, οὔτε αὐτός = οὔτ' αὐτός.

Πάνω από τη θέση του φωνήεντος που παθαίνει ἐκθλιψη γράφεται ένα σημάδι που είναι όμοιο με ψιλή και λέγεται ἀπόστροφος (βλ. §49, 3): ἀπὸ ἐμοῦ = ἀπ' ἐμοῦ· όταν όμως η ἐκθλιψη γίνεται κατά τη σύνθεση λέξεων, δε σημειώνεται ο ἀπόστροφος: ἀπὸ ἔχω = ἀπέχω.

58. Ο τόνος του φωνήεντος που παθαίνει ἐκθλιψη (αν τούτο τονιζόταν πριν από την ἐκθλιψη):

1) στις ἀκλιτες λέξεις χάνεται μαζί με το φωνήεν που εκθλίβεται: παρὰ

έμοῦ = παρ' έμοῦ, ἐπὶ αὐτοῦ = ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐκεῖνος = ἀλλ' ἐκεῖνος·

2) ΣΤΙΣ ΚΛΙΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΟ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΟ ἑπτὰ ανεβαίνει στην προηγούμενη συλλαβή, πάντα ως οξεία: δεινὰ ἔπαθον = δεῖν' ἔπαθον, φημὶ ἐγὼ = φήμ' ἐγώ, ἑπτὰ ἦσαν = ἑπτ' ἦσαν.

59. Αν ύστερ' από την έκθλιψη απομένει στο τέλος της λέξης άφωνο ψιλόπνοο (κ,π,τ) και η ακόλουθη λέξη δασύνεται, τότε το ψιλόπνοο τρέπεται στό αντίστοιχό του (ομόφωνο) δασύπνοο, δηλ. το κ σε χ, το π σε φ, το τ σε θ: ἀπὸ ἡμῶν = ἀφ' ἡμῶν, κατὰ ἡμῶν = καθ' ἡμῶν· αν ύστερ' από την έκθλιψη απομένουν δύο ετερόφωνα ψιλόπνοα (κτ ή πτ), τότε εμπρός από λέξη που έχει δασεία τρέπονται και τα δύο στα αντίστοιχά τους δασύπνοα: νύκτα ὅλην = νύχθ' ὅλην, νύκτα (καὶ) ἡμέραν = νυ-

χθημερόν, ἑπτὰ ἡμέραι = ἑφθήμερος.

δ) Αφαίρεση, υφαίρεση

60. 1) Κάποτε, και ιδίως στην ποίηση, γίνεται αφαίρεση, δηλ. αποβολή του αρχικού βραχύχρονου φωνήεντος μιας λέξης, όταν η προηγούμενη λήγει σε μακρόχρονο φωνήεν ή σε δίφθογγο. Τότε πάνω από τη θέση του φωνήεντος που χάθηκε σημειώνεται ο απόστροφος: αὕτη 'κείνη, ὦ 'γαθέ, εἴη 'ξ ἐμοῦ (αντί εἴη ἐξ ἐμοῦ), ποῦ 'κείνη ἐστίν; (Πβ. Τα νεοελλ.: να 'μουν, πού 'ναι;).

2) Γίνεται κάποτε και μέσα στην ίδια λέξη αποβολή ενός από δύο όμοια βραχύχρονα φωνήεντα ή αποβολή του ι των διφθόγγων εμπρός από φωνήεν· η αποβολή αυτή λέγεται υφαίρεση: βοηθός - βοηθός, 'Ηρακλέα - 'Ηρακλέα, αἰεὶ - αἰεί, ἐλαία - ἐλάα, πλείονος - πλέο-

νος, Ἀρειοπαγίτης - Ἀρεοπαγίτης κτλ. (πβ. τα νεοελλ.: αλκοολισμός - αλκολισμός, χρυσοχόος - χρυσοχός, αρματολό(γ)ος - αρματολός κτλ.).

ε) Πρόσληψη προσθετών ή ευφωνικών συμφώνων

61. Μερικές λέξεις που λήγουν σε φωνήεν, όταν βρεθούν εμπρός από λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν ή δίφθογγο, παίρνουν στο τέλος ορισμένα σύμφωνα που συντελούν στην ευφωνία, δηλ. στην αποφυγή της χασμωδίας. Τέτοια σύμφωνα είναι το ν και το κ (ή χ), που λέγονται προσθετά ή ευφωνικά σύμφωνα.

Από αυτά:

1) Το ευφωνικό ν το παίρνουν εμπρός από φωνήεν: α) οι τύποι κλιτών και άκλιτων λέξεων που λήγουν σε -σι: ἀνδράσι(ν), εὐγενέσι(ν),

ἄπασι(ν), εἴκοσι(ν), ἐλθοῦσι(ν), λέγουσιν οὗτοι, παντάπασι(ν), Ἀθήνησι(ν), πέρυσι(ν)·

β) οι τύποι του γ' εν. προσ. των ρημάτων που λήγουν σε -ε και ο ρηματικός τύπος ἐστί: ἔλυε(ν), ἔλυσε(ν), λέλυκε(ν), ἦλθεν οὗτος, ἐστὶν ἀγαθός.

2) Το ευφωνικό κ το παίρνει το αρνητικό οὐ εμπρός από φωνήεν που έχει ψιλή· όταν όμως το οὐ βρεθεί εμπρός από φωνήεν με δασεία, τότε το ευφωνικό κ τρέπεται στο αντίστοιχό του δασύπνοο, δηλ. γίνεται χ: οὐ λέγω - οὐκ ἔχω - οὐχ ὑπομένω (βλ. §59).

2. Ἄλλα πάθη των φωνηέντων

62. Πολλές φορές τα φωνήεντα παρουσιάζουν διάφορα πάθη στο θέμα των λέξεων. Τέτοια πάθη είναι τα εξής:

1) Η συγκοπή, δηλ. η αποβολή του βραχύχρονου φωνήεντος ανάμεσα σε δύο σύμφωνα: πατέρ-ος = πατρός· γι-γέν-ομαι = γίγνομαι· ἔ-σεχ-ον = ἔσχον (πβ. τα νεοελλ.: κορυφή - κορφή, φέρετε - φέρτε).

2) Η ανάπτυξη, δηλ. η πρόσληψη ενός φωνήεντος ανάμεσα σε δύο σύμφωνα, που γίνεται συνήθως για να διευκολυνθεί η προφορά· π.χ. στους τύπους πατρ-ά-σι, μητρ-ά-σιν, ἀνδρ-ά-σι κτλ. αναπτύχθηκε το φωνήεν α ανάμεσα στο συγκομμένο θέμα και στην κατάληξη (βλ. §131, 2).

3) Η μετάθεση, δηλ. η μετατόπιση ενός βραχύχρονου φωνήεντος σε άλλη θέση μέσα στη λέξη: Μυτιλήνη = Μιτυλήνη, Πνύκα = Πύκνα (πβ. τα νεοελλ.: Ιθάκη - Θιάκι, όνειρο - είνερο).

4) Η αφομοίωση, δηλ. η μεταβο-

λή ενός βραχύχρονου φωνήεντος σε φωνήεν όμοιο με το φωνήεν της επόμενης ή προηγούμενης συλλαβής του θέματος: ἄτερος = ἕτερος, Ἐρχομενός = Ὀρχομενός, ὀβελός = ὀβολός (πβ. το νεοελλ.: σιρόκος - σορόκος).

5) Η αντιμεταχώρηση, δηλ. η αμοιβαία αλλαγή του χρόνου ενός μακρόχρονου φωνήεντος με το χρόνο του αμέσως επόμενου βραχύχρονου φωνήεντος: τοῦ βασιλῆος - τοῦ βασιλέως· τὸν βασιλῆᾱ - τὸν βασιλέα· τῆς πόλης - τῆς πόλεως (§112, 2).

6) Η ποιοτική μεταβολή ή απλώς τροπή, δηλ. η μεταβολή ενός φωνήεντος σε άλλο φωνήεν του ίδιου χρόνου (ενός βραχύχρονου σε άλλο επίσης βραχύχρονο ή ενός μακρόχρονου σε άλλο επίσης μακρόχρονο): λέγω - λόγος· βρέχω - βρο-

χή· ἀμείβω - ἀμοιβή· λείπω - λέλοιπα, λοιπός· σπεύδω - σπουδή· ῥήγνυμι - ῥωγμή.

7) Η ποσοτική μεταβολή, δηλ. η μεταβολή του μακρόχρονου φωνήεντος σε βραχύχρονο ή του βραχύχρονου σε μακρόχρονο· έτσι η ποσοτική μεταβολή είναι:

α) βράχυνση ή συστολή, δηλ. μεταβολή του μακρόχρονου φωνήεντος ή του διφθόγγου σε βραχύχρονο φωνήεν: δίδωμι, δῶρον, δίδομαι, δόσις· ἴστημι - ἴσταμαι, τίθημι - τίθεμαι, θέσις· λείπω - ἔλπιον· φεύγω - ἔφϋγον, φϋγή· ἀκούω - ἀκοή·

β) έκταση, δηλ. μεταβολή του βραχύχρονου φωνήεντος σε μακρόχρονο: ποιέω - ποιήσω, ποιητής· δηλόω - δηλώσω, δήλωσις· ἐλπίζω - ἤλπιζον, ἤλπισα· στοά - στωικός.

Κάποτε η έκταση ενός βραχύ-

χρονου φωνήεντος σε μακρόχρονο
φωνήεν ή σε δίφθογγο γίνεται
ύστερ' από την αποβολή ενός ή πε-
ρισσότερων συμφώνων που ακο-
λουθούν: η τέτοιου είδους έκταση
λέγεται **αντέκταση ή αναπληρωτι-
κή έκταση**:

τάλᾱν-ς = τάλᾱς· ἔν-ς = εἷς· λυθέντ-ς
= λυθείς· λέοντ-σι = λέου-σι.

Β' . Πάθη συμφώνων

63. Όπως στα φωνήεντα, έτσι και
στα σύμφωνα παρουσιάζονται διά-
φορα πάθη. Αυτά τις περισσότερες
φορές συμβαίνουν για να διευκο-
λυνθεί η προφορά, όταν συμπέσουν
ορισμένα σύμφωνα στην ίδια λέξη.

Τα κυριότερα πάθη των συμφώ-
νων είναι η αποβολή, η ανάπτυξη,

η μετάθεση, η ένωση ή συγχώνευση, η αφομοίωση, η ανομοίωση και η τροπή.

α) Αποβολή συμφώνων

64. Σε ορισμένες περιπτώσεις αποβάλλονται, δηλ. χάνονται, ένα ή περισσότερα σύμφωνα στην αρχή της λέξης, στο εσωτερικό ή στο τέλος της· το φαινόμενο αυτό λέγεται αποβολή.

1) Το σ, όταν βρίσκεται μέσα στη λέξη ανάμεσα σε δύο σύμφωνα ή ανάμεσα σε δύο φωνήεντα, συχνά αποβάλλεται· επίσης στους αρχαιότερους χρόνους, όταν βρισκόταν στην αρχή της λέξης εμπρός από φωνήεν, συχνά έπαυε ν' ακούεται, και τη θέση του την έπαιρνε η δασεία (η οποία συνόδευε το φωνήεν που έμενε ως αρχικό):

(ανάμεσα σε δύο σύμφωνα)

γέγραψθε = γέγραφθε- ἐστάλσθαι
= ἐστάλθαι·

(ανάμεσα σε δύο φωνήεντα)

ἐλέγεσο = ἐλέγεο και με συναίρεση
= ἐλέγου· γένεσος = γένεος και με
συναίρεση = γένους·

(στην αρχή της λέξης)

σέπομαι = ἔπομαι· σίστημι = ἴστημι.

2) Το j (βλ. §16, σημ.) από τους
παλαιότατους χρόνους αποβλήθη-
κε στην αρχή της λέξης εμπρός από
φωνήεν και τη θέση του την πήρε η
δασεία· μέσα όμως στη λέξη ανάμε-
σα σε δύο φωνήεντα αποβλήθηκε
ολότελα: jḥπαρ = ἥπαρ· jīημι = ἴημι
(=ρίχνω)· τιμάjω = τιμάω -ῶ· ποιέjω =
ποιέω -ῶ· δηλόjω = δηλόω -ῶ.

3) Το F (βλ. §16, σημ.) στην αρχή
της λέξης εμπρός από φωνήεν ή μέ-
σα στή λέξη ανάμεσα σε δύο φωνή-
εντα αποβλήθηκε: Fέργον = ἔργον·
Foῖνος = οἶνος· πνέFω (προφ. πνεύω,

πβ. πνεῦμα) = πνέω· FeFoika = ἔοικα.

4) Το ν εμπρός από το σ κανονικά αποβάλλεται, άλλοτε με αντέκταση του προηγούμενου βραχύχρονου φωνήεντος και άλλοτε χωρίς αντέκταση (βλ. §62, 7, β):

(με αντέκταση, συνήθως στην ονομ. του εν.) μέλᾱν-ς = μέλᾱς, κτέν-ς = κτεῖς· ἔν-ς = εἷς.

(χωρίς αντέκταση, συνήθως στη δοτ. του πληθ.) κτεν-σὶ = κτεσί· ποιμέν-σι = ποιμέσι· γείτον-σι = γείτοσι.

5) Τα οδοντικά τ, δ, θ εμπρός από το σ αποβάλλονται: τάπητ-ς = τάπης, ἐλπίδ-ς = ἐλπίς, ὄρνιθ-ς = ὄρνις· τάπητ-σι = τάπησι· ἔτσι και νύκτ-ς = νύκ-ς = νύξ, ἄνακτ-ς = ἄνακ-ς = ἄναξ (βλ. §21, 2).

6) Τα συμπλέγματα ντ, νδ, νθ εμπρός από το σ αποβάλλονται πάντοτε με αντέκταση του προηγούμενου βραχύχρονου φωνήεντος (βλ.

§62, 7, β): τοῖς λεόντ-σι = λέουσι, τοῖς ἀνδριάντ-σι = ἀνδριᾶσι, ὁ λυθέντ-ς = λυθείς, ὁ χαρίεντ-ς = χαρίεις· σπένδ-ω (=κάνω σπονδή), μέλλ. σπένδ-σω = σπείσω· πάσχω, μέλλ. (ἀπό το θ. πενθ-) πένθ-σομαι = πείσομαι (= θα πάθω).

7) Σύμφωνα ὄχι τελικὰ ἐλληνικῶν λέξεων (βλ. §29, β), ὅταν βρεθοῦν στο τέλος μιας λέξης, χωρίς ἄλλη κατάληξη, αποβάλλονται: (τοῦ σώματ-ος) τὸ σῶματ = τὸ σῶμα· (τοῦ λέοντος) ὦ λέοντ = ὦ λέον· (τοῦ γάλακτ-ος) τὸ γάλακτ = τὸ γάλα· (τοῦ παντ-ὸς) τὸ πᾶντ = τὸ πᾶν.

β) Ανάπτυξη συμφώνων

65. Ἡ ἐμφάνιση νέου συμφώνου, που δεν υπήρχε αρχικά, στο θέμα μιας λέξης λέγεται **ανάπτυξη** (το σύμφωνο αναπτύσσεται, δηλ. παρουσιάζεται ἐκεῖ ὅπου πριν δεν

υπήρχε). Η ανάπτυξη συνήθως γίνεται για να διευκολυνθεί η προφορά (πβ. §62, 2):

1) Ανάμεσα στο μ και το ρ ή ανάμεσα στο μ και το λ αναπτύσσεται σε μερικές λέξεις ο φθόγγος β: (από το μεσημερία =) μεσημ-ρία = μεσημ-β-ρία· (ἔ-μολ-ον = ήρθα· πβ. μολὼν λαβέ· θ. μολ- = μλω-· από αυτό ο παρακείμε. μέ-μλω-κα =) μέμ-β-λωκα· γαμ-ρός = γαμ-β-ρός (πβ. το ιδιωματικό νεοελλ. χαμηλά = χαμλά = χαμπλά).

2) Ανάμεσα στο ν και το ρ αναπτύσσεται ο φθόγγος δ: (από το άνέρ-ος με συγκοπή: άνρ-ός =) άνδρός (βλ. §130, 1).

3) Εμπρός από το αρχικό ρ μιας λέξης αναπτύσσεται και ένα άλλο ρ, δηλ. το αρχικό ρ διπλασιάζεται, όταν βρεθεί πριν από αυτό βραχύχρονο

φωνήεν από αύξηση ή αναδιπλασιασμό ή από σύνθεση με άλλη λέξη: ρίπτω - ἔρριπτον - ἔρριφα· ρητός - ἄρρητος - ἀπόρρητος· ρυθμός - ἄρρυθμος· ῥωστός - ἄρρωστος· αλλά: εὐρυθμος, εὐρωστος.

γ) Μετάθεση του j (επένθεση)

66. Μετάθεση, δηλ. μετατόπιση σε άλλη θέση μέσα στη λέξη, μπορεί να πάθει όχι μόνο ένα βραχύχρονο φωνήεν (όπως είδαμε στην §62, 3), αλλά και το ημίφωνο j (βλ. §16, σημ.). Τούτο, όταν βρίσκεται ύστερ' από τους φθόγγους -αν-, -αρ-, -ορ-, μετατοπίζεται πριν από το ν ή το ρ· τότε ενώνεται με το προηγούμενο α ή ο σε δίφθογγο αι ή οι.

Η μετάθεση αυτή του j και η τοποθέτησή του ανάμεσα στο φωνήεν α ή ο και στο σύμφωνο ν ή ρ λέγεται

και επένθεση¹:

(θ. μαραν-, πβ. έ-μαράν-θην)

μαράν-ιω = μαραίνω·

(θ. μελαν-, πβ. μέλαν-ος), ή

μέλαν-ια = μέλαινα·

(θ. χαρ-, πβ. χαρ-ά, έ-χάρ-ην)

χάρ-ιω = χαίρω·

(θ. μορ-, πβ. μόρ-ιον) μόρ-ια =
μοῖρα.

(Πβ. το νεοελλ. χαμαῖλί = χαῖμαλί).

δ) Ένωση ή συγχώνευση συμφώνων

67. Σε μερικές περιπτώσεις ένα σύμφωνο ενώνεται ή συγχωνεύεται με άλλο. Τέτοιες ενώσεις ή συγχωνεύσεις συμφώνων είναι συνήθως οι ακόλουθες:

1) Ουρανικό (κ, γ, χ) όταν βρί-

1. Από το ρήμα επεντίθεμαι = παίρνω θέση ανάμεσα, παρεμβάλλομαι.

σκεται εμπρός από το σ, ενώνεται με αυτό σε ξ· χειλικό (π, β, φ) εμπρός από το σ ενώνεται με αυτό σε ψ: πίνακ-ς = πίναξ, πίνακ-σι = πίναξι, ἔλεγ-σα = ἔλεξα, ὄνυχ-ς = ὄνυξ· κώνωπ-ς = κώνωψ, κώνωπ-σι = κώνωψι, Ἄραβ-ς = Ἄραψ, ἔγραφ-σα = ἔγραψα (βλ. §21, 2).

2) Το ημίφωνο j (βλ. §16, σημ.) σε αρχαιότατους χρόνους:

α) ὕστερ' από τα ουρανικά (κ, γ, χ) ή πιο σπάνια ὕστερ' από τα οδοντικά τ και θ συγχωνεύτηκε με αυτά σε σσ ή ττ:

φυλάκ-jω = φυλάσσω ή φυλάττω,
ἀλλάγ-jω = ἀλλάσσω ή ἀλλάττω,
ταράχ-jω = τaráσσω ή τaráττω,
ἐλάχ-jων = ἐλάσσων ή
ἐλάττων·χαρίετ-ja = χαρίεσσα,
πυρέτ-jω = πυρέσσω ή πυρέττω,
πλάτ-jω ή πλάθ-jω = πλάσσω.

**β) ύστερ' από το οδοντικό δ
συγχωνεύτηκε με αυτό σε ζ:**

**παίδ-jω = παίζω, έλπιδ-jω = έλπίζω,
έριδ-jω = έρίζω·**

**γ) ύστερ' από τα συμφωνικά συ-
μπλέγματα ντ, νδ, νθ συγχωνεύτηκε
πρώτα με το οδοντικό τ, δ, θ σε σ
και έπειτα έγινε αποβολή του ν με
αντέκταση του προηγούμενου βρα-
χύχρονου φωνήεντος:**

**πᾶ'ντ-ja = πᾶ'νσα = πᾶσα, παι-
δευθέντ-ja = παιδευθένσα = παιδευ-
θεῖσα, ἐκόντ-ja = ἐκόνσα - ἐκοῦσα
(πβ. §64, 4).**

ε) Αφομοίωση συμφώνων

**68. Αφομοίωση συμφώνου λέγεται
η μεταβολή του σε σύμφωνο όμοιο
με άλλο αμέσως επόμενο ή προη-
γούμενο στην ίδια λέξη (πβ. §62, 4).
Σε τέτοια περίπτωση λέμε ότι το
σύμφωνο αφομοιώνεται μέ το άλλο.**

1) Χειλικό (π, β, φ), όταν βρεθεί εμπρός απο το ένρινο μ αφομοιώνεται με αυτό, δηλ. γίνεται και αυτό μ: βλέπ-μα = βλέμμα· τρῖβ-μα = τρῖμμα· γεγραφ-μένος = γεγραμμένος.

2) Το συριστικό σ ύστερ' από υγρό (λ, ρ) ή ένρινο (μ, ν) σε αρχαιότατους χρόνους αφομοιώθηκε πρώτα με αυτό, έπειτα όμως έγινε απλοποίηση των δύο όμοιων συμφώνων (λλ, ρρ - μμ, νν) και αντέκταση του προηγούμενου βραχύχρονου φωνήεντος (§62, 7, β):

(στέλλω, θ. στέλ-) ἔ-στελ-σα = ἔστειλα·

(καθαίρώ, θ. καθᾶρ-) ἐ-κάθαρ-σα = ἐκάθαρρα = ἐκάθηρα·

(νέμω, θ. νεμ-) ἔ-νεμ-σα = ἔνεμμα = ἔνειμα·

(κρίνω, θ. κρίν-) ἔ-κριν-σα = ἔκριννα = ἔκρινα.

3) Το συριστικό σ, όταν βρεθεί

εμπρός από το ένρινο ν, συνήθως αφομοιώνεται με αυτό: σβέσ-νυ-μι = σβέννυμι, ζώσ-νυ-μι = ζώννυμι, Πελοπόσ-νησος = Πελοπόννησος.

4) Το ημίφωνο j σε αρχαιότατους χρόνους:

α) ύστερ' από το λ αφομοιώθηκε με αυτό: (θ. άγγελ-) άγγέλ-jω = άγγέλλω, (θ. σφαλ-) σφάλ-jω = σφάλλω·

β) ύστερ' από το ν ή το ρ, όταν υπήρχε πριν από αυτά ε ή ι ή υ, αφομοιώθηκε πρώτα με το ν ή το ρ, έπειτα όμως έγινε απλοποίηση των δύο όμοιων συμφώνων και αντέκταση του προηγούμενου ε σε ει, του ι σε ῑ και του υ σε ū:

(θ. κτεν-) κτέν-jω = κτέννω = κτείνω·
(θ. σπερ-) σπέρ-jω = σπέρρω = σπείρω· (θ. οϊκτίρ-) οϊκτίρ-jω = οϊκτίρρω = οϊκτίρ̄ω· (θ. άμϋν-) άμύν-jω = άμύννω = άμϋ̄νω.

5) Το ένρινο ν, όταν βρεθεί εμπρός από το ένρινο μ ή εμπρός από τα υγρά λ, ρ, συνήθως αφομοιώνεται με αυτά: ώξυν-μένος = ώξυμ-μένος, παν-μεγέθης = παμμεγέθης, πλην-μελής = πλημμελής, πάν-λευκος = πάλλευκος, συν-ρέω = συρρέω, παλίν-ροια = παλίρροια.

ζ) Ανομοίωση συμφώνων

69. Αντίθετα από ό,τι συμβαίνει στην αφομοίωση, για να διευκολύνεται η προφορά αποφεύγονται σε ορισμένες περιπτώσεις δύο όμοια σύμφωνα σε δύο αλληπάλληλες συλλαβές της ίδιας λέξης. Έτσι π.χ. το χεχόρευκα γίνεται κεχόρευκα, το γιννώσκω γίνεται γινώσκω κτλ. Το φαινόμενο αυτό λέγεται ανομοίωση¹

1. Από το άνομοιόομαι -οὔμαι = γίνομαι ανόμοιος, διαφορετικός.

Η ανομοίωση είναι δύο ειδών:

1) Ανομοίωση με τροπή

α) Όταν δύο γειτονικές συλλαβές μιας λέξης αρχίζουν από άφωνο δασύπνοο, τότε κανονικά γίνεται τροπή του συμφώνου της πρώτης συλλαβής στο αντίστοιχό του ψιλόπνοο (το χ γίνεται κ, το φ γίνεται π, το θ γίνεται τ): (χορεύω) χε-χόρευκα = κεχόρευκα· (φονεύω) φε-φόνευκα = πε-φόνευκα· (θύω) θέ-θυκα = τέθυκα, θυ-θήσομαι = τυθήσομαι· (τίθεμαι) έθέθην - έτέθην· ή θρίξ, ταῖς θριξι (θ. θριχ-), αλλά: τριχός (αντί θριχός), τρίχες (αντί θρίχες)· θρέψω (θ. θρεφ-), αλλά: τρέφω (αντί θρέφω), τροφή (αντί θροφή) κτλ.

Αλλά σε μερικές λέξεις ή τύπους λέξεων δε γίνεται ανομοίωση, δηλ. το δασύπνοο φυλάγεται σε δύο γειτονικές συλλαβές από επίδραση

άλλων συγγενικών τύπων που έχουν κανονικά το δασύπνοο: ὠρθώθην (όπως ὠρθωσα, ὀρθώσω κτλ.), ἐθέλχθην (όπως ἔθελξα, θέλω κτλ.), ὀρνιθοθήρας (όπως ὀρνιθοτρόφος κτλ.).

β) Η ανομοίωση με τροπή γίνεται κάποτε και στα υγρά. Ἐτσι η κεφαλ-αλγία (=κεφαλό-πονος) ἐγινε κεφα-λαργία, λήθ-αλγος = λήθαργος· εδώ, αν αληθεύει η ετυμολογία, το δεύτερο λ τράπηκε στο συγγενικό του υγρό ρ (πβ. την αντίθετη πορεία στο νεοελλ. γρήγορα = γλήγορα).

2) Ανομοίωση με αποβολή

α) Όταν σε δύο γειτονικές συλλαβές μιας λέξης υπάρχουν τα ίδια σύμφωνα, το ένα από αυτά κάποτε αποβάλλεται: γίγνομαι = γίνομαι, γιγνώσκω = γινώσκω, (παρακ. του ἄγω) ἀγήγοχα = ἀγήοχα, φρατρία = φα-

τρία (πβ. το νεοελλ. πενήντα αντί πεντήντα από το πεντήκοντα).

β) Όταν αποβάλλεται ολόκληρη συλλαβή, το φαινόμενο λέγεται συλλαβική ανομοίωση ή απλολογία: τετράπεζα = τράπεζα, άμφορεύς = άμφορεύς, σκιμπόπους = σκίμπους (πβ. τα νεοελλ. αποφοιτητήριο = αποφοιτήριο, διδάσκαλος = δάσκαλος).

η) Τροπή συμφώνων

70. Τα σύμφωνα, εκτός από τις μεταβολές που παρουσιάζουν με τη συγχώνευση (§67), την αφομοίωση (§68) ή την ανομοίωση (§ 69), παθαίνουν και μερικές άλλες αλλαγές που λέγονται τροπές:

1) Ουρανικό (κ, γ, χ) ή χειλικό (π, β, φ) όταν βρίσκεται εμπρός από οδοντικό (τ, δ, θ) μέσα σε μια λέξη, αν είναι ετερόπνοο συμπνευματίζεται, δηλ. γίνεται ομόπνοο με το επό-

**μενο οδοντικό (γίνεται ψιλόπνοο
εμπρός από ψιλόπνοο ή μέσο
εμπρός από μέσο ή δασύπνοο
εμπρός από δασύπνοο). Η τέτοιου
είδους τροπή λέγεται συμνευμα-
τισμός:**

(έκλέγ-ω) έκλεγ-τός - έκλεκ-τός·
(γράφ-ω) γραφ-τός = γραπ-τός·
(διώκ-ω) έ-διώκ-θην = έδιώχ-θην·
(τρίβω) έ-τρίβ-θην = έτρίφ-θην· (θ.
κρυφ-, πβ. κρύφ-α) κρύφ-δην =
κρύβ-δην.

**2) Το ουρανικό κ ή χ εμπρός
από το μ κανονικά τρέπεται σε γ:**

(πλέκ-ω) πλέκ-μα = πλέγ-μα·
(διώκ-ω) διωκ-μός = διωγ-μός·
(ταράσ-σω, θ. ταραχ-, πβ. ταραχ-ή)
τε-ταραχ-μένος = τεταραγ-μένος.

**Αλλά σε μερικές λέξεις διατηρού-
νται τα συμπλέγματα κμ, χμ: άκμή,
αίχμή, δραχμή κ.ά.**

3) Οδοντικό εμπρός από άλλο οδοντικό ή εμπρός από το μ κανονικά τρέπεται σε σ:

(θ. χαριετ-) χαριέτ-τερος = χαριέσ-τερος· (ψεύδ-ομαι) έ-ψεύδ-θην = έψεύσ-θην· (πείθομαι) έ-πείθ-θην = επείσ-θην· πέ-πειθ-μαι = πέπεισ-μαι· (ᾶδ-ω) ᾶδ-μα = ᾶσ-μα.

Αλλά σε μερικές λέξεις το οδοντικό εμπρός από άλλο οδοντικό ή εμπρός από το μ παραμένει: Ἀτθίς, Πιτθεύς, άτμός, Κάδμος, άριθμός, πυθμήν κ.ά.

4) Το τ της συλλαβής τι, όταν βρίσκεται ύστερ' από φωνήεν ή από το ένρινο ν, σε πολλές λέξεις τρέπεται σε σ:

(πλοῦτος) πλούτιος = πλούσιος·
(άθάνατος) άθανατία = άθανασία·
(γέρων, γέροντος) γεροντία = γερονσία = γερουσία· (έκών, έκόντος)

ἐκόντιος = ἐκόνσιος = ἐκούσιος·
γράφοντι = γράφονσι = γράφουσι
(πβ. §62, 7, β και §64, 4).

Αλλά σε μερικές λέξεις η συλλα-
βή -τι- μένει αμετάβλητη: αἴτιος,
σκότιος, ἐναντίος κ.ά.

5) Το ἔνρινο ν, όταν βρίσκεται
εμπρός από τα ουρανικά (κ, γ, χ) ή
εμπρός από το ξ τρέπεται σε γ·
εμπρός από τα χειλικά (π, β, φ) ή
εμπρός από το ψ τρέπεται σε μ·
εμπρός από τα οδοντικά (τ, δ, θ) ή
εμπρός από άλλο ν μένει
αμετάβλητο:

παν-κάκιστος = παγκάκιστος, συν-
γράφω = συγγράφω, συν-χαίρω =
συγχαίρω, ἐν-ξύω = ἐγξύω· ἐν-πνέω
= ἐμπνέω, παν-βασιλεύς = παμβασι-
λεύς, (πάλιν +φατὸς) παλίν-φατος =
παλίμφατος, (ἐν+ψυχή) ἔν-ψυχος =
ἔμψυχος· αλλά παν-τελής, πέφαν-

ται, παλιν-δρομῶ, συν-θέω, ἐν-νοῶ.
Πβ. §

71. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΠΑΘΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

1. Ἄφωνα

κ, γ, χ+σ = ξ
(§67, 1)

(φύλακ-ς) φύλαξ
(φλόγ-ς) φλόξ
(ὄνυχ-ς) ὄνυξ

π, β, φ+σ = ψ
(§67, 1)

(κώνωπ-ς) κώνωψ
(Ἄραβ-ς) Ἄραψ
(ἔγραφ-σα) ἔγραψα

τ, δ, θ+σ = σ
(§64, 5)

(τάπητ-ς) τάπης
(ἐλπιδ-ς) ἐλπίς
(ὄρνιθ-ς) ὄρνις
(νύκτ-ς) νύκ-ς = νύξ

κ, γ, χ+μ = γμ
(§70, 2)

(διωκ-μὸς) διωγμὸς
(πνιγ-μὸς) πνιγμὸς
(ταραχ-μὸς) ταραγμὸς

κ, γ, χ+θ = χθ (§70, 1)	(ἐπλέκ-θην) ἐπλέχθην (ἐλέγ-θην) ἐλέχθην (ἐταράχ-θην) ἐταράχθην
π, β, φ+θ = φθ (§70, 1)	(ἐλείπ-θην) ἐλείφθην (ἐτρίβ-θην) ἐτρίφθην (ἐκρύφ-θην) ἐκρύφθην
τ, δ, θ+θ = σθ (§64, 5)	(ἐπλάτ-θην) ἐπλάσθην (ἐψεύδ-θην) ἐψεύσθην (ἐπείθ-θην) ἐπείσθην
π, β, φ+μ = μμ (§68, 1)	(βλέπ-μα) βλέμμα (τρῖβ-μα) τρίμμα (γράφ-μα) γράμμα
τ, δ, θ+μ = σμ (§70, 3)	(πλάτ-μα) πλάσμα (ἔρειδ-μα) ἔρεισμα (πειθ-μα) πείσμα
κ, γ, χ+τ = κτ (§70, 1)	(πλεκ-τὸς) πλεκτὸς (ταγ-τὸς) τακτὸς (ὀρυχ-τὸς) ὀρυκτὸς
π, β, φ+τ = πτ (§70, 1)	(λέ-λειπ-ται) λέλειπται (βέ-βλαβ-ται) βέβλαπται (γε-γραφ-ται) γέγραπται

τ,δ,θ+τ = στ (§70, 3)	(χαριέτ-τερος) χαριέστερος (ψεύδ-της) ψεύστης (πιθ-τὸς) πιστὸς
π,β,φ+δ = βδ (§70, 1)	(κρύφ-δην) κρύβδην
κ,γ,χ+j = ττ (σσ) (§70, 1)	(φυλάκ-jω) φυλάττω (ἀλλάγ-jω) ἀλλάττω (ταράχ-jω) τaráττω
ή γ+j = ζ	(ἀρπάγ-jω) ἀρπάζω (οἰμώγ-jω) οἰμώζω
δ+j = ζ (§67, 2, β)	(παίδ-jω) παίζω (ἐρίδ-jω) ἐρίζω
ῥντ+j = ῥσ (§67, 2, γ)	(πάντ- ja) πᾶσα (ἐκόντ- ja) ἐκοῦσα (παιδευθέντ- ja) παιδευθεῖσα

1

2. Ημίφωνα

ῥν+σ = ῥσ	(μέλᾱν-ς) μέλᾱς
ῥν+σ = ῥσ (§64, 4)	(πομέν-σι) ποιμέσι

ντ+σ = τσ

(άνδριᾱ ντ-σι) άνδριᾱσι

νδ+σ = τσ

(σπένδ-σω) σπείσω

νθ+σ = τσ

(πένθ-σομαι) πείσομαι

(§64, 6)

μ+ρ = μβρ

(μεσημ-ρία) μεσημβρία

ν+ρ = νδρ

(άν-ρòς) άνδρòς

(§65, 1 και 2)

αν+j = αιν

(μαράν-jω) μαραίνω

αρ+j = αιρ

(χάρ-jω) χαίρω

ορ+j = οιρ

(μόρ-jα) μοῖρα

(§66)

λ+j = λλ

(σφάλ-jω) σφάλλω

(§68, 4, α)

(άγγέλ-jω) άγγέλλω

ν+κ = γκ

(έν-κρύπτω) έγκρύπτω

ν+γ = γγ

(έν-γράφω) έγγράφω

ν+χ = γχ

(συν-χαίρω) συγχαίρω

ν+ξ = γξ

(έν-ξύω) έγξύω

(§70, 5)

ν+π = μπ

(συν-πάσχω) συμπάσχω

ν+φ = μφ

(έν-φαίνω) έμφαίνω

ν+ψ = μψ

(έν-ψυχος) έμψυχος

(§70, 5)

$v+\lambda = \lambda\lambda$	(συν-λέγω) συλλέγω
$v+\rho = \rho\rho$ (§68, 5)	(συν-ράπτω) συρράπτω
ή $v+\rho = \nu\rho$	(έν-ράπτω) ένράπτω (έν-ρινος) ένρινος αλλά και έρρινος
$v+\mu = \mu\mu$ (§68, 5)	(ώξυν-μένος) ώξυμμένος
ή $v+\mu = \sigma\mu$	(ύφαν-μένος) ύφασμένος, ύφασμα (μεμιαν-μένος) μεμιασμένος, μιάσμα

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ
ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΟ
5ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΤΩΝ ΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

**1. Μέρη του λόγου. Κλιτά και
ἀκλιτά. Τύποι. Κατάληξη, θέμα,
χαρακτήρας**

72. α) Οι λέξεις της αρχαίας ελληνικής, όπως και της νέας, χωρίζονται σε δέκα είδη, που λέγονται μέρη του λόγου.

Τα μέρη του λόγου είναι: 1) ἄρθρο, 2) ουσιαστικό, 3) επίθετο, 4) αντωνυμία, 5) ρήμα, 6) μετοχή, 7) επίρρημα, 8) πρόθεση, 9) σύνδεσμος και 10) επιφώνημα.

Το ουσιαστικό και το επίθετο λέγονται και ονόματα.

β) Από τα δέκα μέρη του λόγου τα έξι πρώτα, το άρθρο, το ουσιαστικό, το επίθετο, η αντωνυμία, το ρήμα και η μετοχή, λέγονται κλιτά, γιατί κλίνονται, δηλ. καθένα από αυτά παρουσιάζεται στο λόγο με διάφορες μορφές:

ὁ στρατιώτης οὗτος ψιλὴν ἔχων τὴν κεφαλὴν μάχεται·

οἱ στρατιῶται οὗτοι ψιλὰς ἔχοντες τὰς κεφαλὰς μάχονται.

**Τα λοιπά τέσσερα μέρη του λόγου, το επίρρημα, η πρόθεση, ο σύνδεσμος και το επιφώνημα, λέγονται ἀκλιτά, γιατί δεν κλίνονται, δηλ. παρουσιάζονται στο λόγο πάντα με την ίδια μορφή:
νῦν, ἐπί, καί, φεῦ.**

73. Οι διάφορες μορφές που παίρνει μια κλιτή λέξη λέγονται τύποι αυτής της λέξης: ἥρως, ἥρωος, ἥρωες κτλ. – ἀκούω, ἀκούεις, ἀκούει

κτλ. – γράφω, γράφεις, γράφει κτλ.

Σε κάθε τύπο μιας λέξης ξεχωρίζονται δύο μέρη: η κατάληξη και το θέμα.

α) Κατάληξη λέγεται το μεταβλητό μέρος της κλιτής λέξης προς το τέλος της: -ς, -ος, -ες κτλ., -ω, -εις, -ει κτλ.

β) Θέμα λέγεται το αμετάβλητο μέρος της κλιτής λέξης προς την αρχή της: ἥρω-, ἀκου-, γραφ-.

Ο τελευταίος φθόγγος του θέματος λέγεται χαρακτήρας. Ο χαρακτήρας μπορεί να είναι φωνήεν ή σύμφωνο· π.χ. του θέματος ηρω- χαρακτήρας ω· του θέματος ακου- χαρακτήρας ου· του θέματος γραφ- χαρακτήρας φ.

2. Πτωτικά. Παρεπόμενα ΤΩΝ ΠΤΩΤΙΚΩΝ

74. Στην αρχαία ελληνική, όπως και

στη νέα, το άρθρο, το ουσιαστικό, το επίθετο, η αντωνυμία και η μετοχή σχηματίζουν τύπους που λέγονται πτώσεις. Γι' αυτό τα πέντε αυτά κλιτά μέρη του λόγου λέγονται πτωτικά.

75. α) Οι πτώσεις στην αρχαία ελληνική είναι πέντε: η ονομαστική, η γενική, η δοτική, η αιτιατική και η κλητική.

β) Απο τις πέντε πτώσεις η ονομαστική και η κλητική λέγονται ορθές, η γενική, η δοτική και η αιτιατική λέγονται πλάγιες.

76. Όπως στη νέα, έτσι και στην αρχαία ελληνική τα πτωτικά, εκτός από τις πτώσεις, έχουν ακόμα γένος, αριθμό και κλίση.

α) Τα γένη των πτωτικών είναι τρία: αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο: ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, τὸ βιβλίον (βλ. §81-

82) – ὁ καλός, ἡ καλή, τὸ καλόν –
ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο – ὁ γράφων, ἡ
γράφουσα, τὸ γράφον.

β) Οἱ ἀριθμοὶ τῶν πτωτικῶν στὴν
ἀρχαία γλῶσσα ἦταν τρεῖς: ὁ ἐνι-
κός, που φανερῶνει ὅτι γίνεται λό-
γος γιὰ ἓνα, ὁ πληθυντικός, που
φανερῶνει ὅτι γίνεται λόγος γιὰ
πολλά, καὶ ὁ δυϊκός, που φανερώ-
νει ὅτι γίνεται λόγος γιὰ δύο (ὁ παῖς
- οἱ παῖδες - τὸ παῖδε).

γ) Κλίση λέγεται ὁ ἰδιαίτερος τρό-
πος μετὰ τὸν ὁποῖο σχηματίζονται οἱ
πτώσεις ἐνός πτωτικοῦ. Οἱ κλίσεις
τῶν πτωτικῶν εἶναι τρεῖς: ἡ πρώτη,
ἡ δευτέρα καὶ ἡ τρίτη.

77. Ἡ πτώση, τὸ γένος, ὁ ἀριθμὸς
καὶ ἡ κλίση λέγονται μετὰ μίαν λέξιν
παρεπόμενα (ἢ συνακόλουθα) τῶν
πτωτικῶν.

6ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

78. Άρθρο είναι η μονοσύλλαβη κλιτή λέξη που κανονικά χρησιμοποιείται εμπρός από τα ονόματα, όταν μνημονεύονται στο λόγο ως γνωστά και ορισμένα: ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ, τὸ τέκνον.

Το άρθρο κλίνεται ἔτσι:

	Ενικός			Πληθυντικός		
ονομ.	ὁ	ἡ	τὸ	οἱ	αἱ	τὰ
γεν.	τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν	τῶν
δοτ.	τῷ	τῇ	τῷ	τοῖς	ταῖς	τοῖς
αιτ.	τὸν	τὴν	τὸ	τούς	τάς	τὰ

Δυϊκός αριθμός και των τριών γενών
Ονομ. και αιτ. τῶ - γεν και δοτ. τοῖν
(Σπάνιοι τύποι του θηλυκού είναι και: τὰ, ταῖν).

7ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Γενικά για τα ουσιαστικά

1. Ορισμός και διαίρεση των ουσιαστικών

79. Ονόματα ουσιαστικά ή απλώς ουσιαστικά λέγονται οι κλιτές λέξεις που σημαίνουν 1) πρόσωπα, ζώα ή πράγματα και 2) ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα.

1) Τα ουσιαστικά που σημαίνουν πρόσωπα, ζώα ή πράγματα λέγονται συγκεκριμένα: άνθρωπος, ίππος, γέφυρα.

2) Τα ουσιαστικά που σημαίνουν ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα λέγονται αφηρημένα: εργασία, εύτυχία, εύγένεια.

80. Από τα ουσιαστικά:

1) λέγονται κύρια ονόματα όσα ση-

μαίνουν ορισμένο πρόσωπο, ζώο, τόπο ή πράγμα: Ζεύς, Σωκράτης, Βουκεφάλας, Όλυμπος, Πηνειός, Κόρινθος·

2) λέγονται προσηγορικά ή κοινά ονόματα όσα σημαίνουν ένα σύνολο από πρόσωπα, ζώα ή πράγματα που ανήκουν στο ίδιο είδος: άνήρ, ίππος, όρος, πόλις.

2. Γένος των ουσιαστικών

81. Το γένος των ουσιαστικών (πβ. §76, α) το ξεχωρίζουμε κάποτε από την κατάληξη (άνθρωπ-ος, οίκί-α, δένδρ-ον), πάντοτε όμως και κυρίως από το άρθρο που παίρνουν: έτσι, όσα παίρνουν το άρθρο ό είναι αρσενικά, όσα παίρνουν το άρθρο ή είναι θηλυκά και όσα παίρνουν το άρθρο τό είναι ουδέτερα: ό άνθρωπος, ή άμπελος, τὸ πέλαγος.

82. Τα ουσιαστικά κατα το γένος τα

ξεχωρίζουμε:

1) σε μονοκατάληκτα μ' ένα γένος·
αυτά είναι ή αρσενικά ή θηλυκά ή
ουδέτερα και επομένως έχουν μόνο
έναν τύπο: ὁ ἀνὴρ, ἡ γυνή, τὸ τέ-
κνον - ὁ οὐρανός, ἡ θάλασσα, τὸ
δένδρον·

2) σε μονοκατάληκτα με δύο γένη
ή ουσιαστικά κοινού γένους· αυτά
έχουν δύο γένη (αρσενικό και θηλυ-
κό), αλλά έναν τύπο, κοινό και για
τα δύο, και τα ξεχωρίζουμε μόνο από
το άρθρο: ὁ παῖς - ἡ παῖς· ὁ σύζυγος
- ἡ σύζυγος· ὁ βοῦς - ἡ βοῦς· ὁ ἵππος
- ἡ ἵππος·

3) σε δικατάληκτα με δύο γένη·
αυτά έχουν δύο γένη (αρσενικό και
θηλυκό) και δύο τύπους, έναν για
κάθε γένος: ὁ ποιητής - ἡ ποιήτρια· ὁ
ἱερεὺς - ἡ ἱέρεια· ὁ βασιλεὺς - ἡ βα-
σίλισσα· ὁ λέων - ἡ λέαινα.

3. Αριθμός των ουσιαστικών

83. Οι αριθμοί των ουσιαστικών, όπως και των άλλων πτωτικών, είναι τρεις: ο ενικός, ο δυϊκός και ο πληθυντικός (βλ. §76, β).

Υπάρχουν όμως ουσιαστικά που είναι εύχρηστα μόνο ή προπάντων σ' έναν από τους τρεις αριθμούς (πβ. §153).

1) Στον ενικό (μόνο ή προπάντων) είναι εύχρηστα:

α) πολλά αφηρημένα ουσιαστικά: αγάπη, αιδώς, δικαιοσύνη, εύσέβεια, πενία, φιλοσοφία, χρηστότης κ.ά.

β) ονόματα που δηλώνουν φυσικά σώματα ή φαινόμενα ή καταστάσεις: ἡ γῆ, ὁ οὐρανός, ὁ ἀήρ, ὁ αἰθήρ, τὸ ἔαρ, ὁ βορέας (βορρᾶς), ἡ ἡώς, ἡ ἡχώ, τὸ γῆρας, ἡ νεότης, ἡ δίψα, ἡ πείνα κ.ά.

γ) ονόματα μετάλλων: ὁ ἄργυρος, ὁ σίδηρος, ὁ χαλκός κ.ά.

δ) μερικά άλλα προσηγορικά: τὸ ἔλαιον, τὸ μέλι, τὸ κνέφας (=σκότος), τὸ νέκταρ (=το ποτό των θεών) κ.ά.

ε) τα περισσότερα κύρια ονόματα (που κανονικά εκφέρονται στον ενικό): Αἴγινα, Ἄργος, Ἀττική, Ἑλλάς, Εὐρώτας, Ὀλυμπος, Ξενοφῶν, Περικλῆς, Σωκράτης κ.ά.

2) Στον πληθυντικό (μόνο ἢ προπᾶντων) εἶναι εύχρηστα:

α) πολύ λίγα προσηγορικά αἱ δυσμαῖ (από άχρηστο ενικό ἢ δυσμή), τὰ ἔγκατα (από άχρηστο ενικό τὸ ἔγκατον), οἱ ἔτησίαι (=μελτέμια, από άχρηστο ενικό ὁ ἔτησίας, βλ. §88, 3).

β) μερικά κύρια ονόματα πόλεων, τόπων, γιορτῶν κτλ.: αἱ Ἀθῆναι, οἱ Δελφοί, αἱ Θῆβαι, τὰ Μέγαρα, αἱ Πλαταιαὶ - τὰ Τέμπη - τὰ Διονύσια, Ἑλευσίνια, Ἰσθμια, Νέμεα, Ὀλύμπια, Παναθήναια κ.ά. (πβ. τα νεοελλ. Σπέτσες, Ψαρά, Χριστούγεννα, Θεοφάνεια)

3) Στο δυϊκό (που δεν τον έχει η νέα ελληνική) ήταν εύχρηστα στην αρχαία, και μάλιστα στην αττική διάλεκτο, κυρίως όσα δηλώνουν πράγματα που από τη φύση τους αποτελούν ζεύγη: τὸ ὀφθαλμῶ (=οι δύο οφθαλμοί), τὸ πόδε (=τα δύο πόδια), τὸ χεῖρε (=τα δυο χέρια)· επίσης ο δυϊκός συνηθιζόταν για δύο πρόσωπα, ζῶα ή πράγματα που ήταν γνωστό ότι ήταν δύο (και αναφέρονταν μαζί) ή χρησιμοποιούνται κατά δύο ζεύγη: τὸ ἀδελφῶ (=οι δύο αδελφοί), τὸ Διοσκούρῳ (=οι δύο Διόσκουροι), τὸ Αἴαντε (=οι δύο Αἴαντες), τὸ βόε (=τα δύο βόδια) κτλ.

4. Κλίση των ουσιαστικῶν

84. Οι κλίσεις των ουσιαστικῶν, όπως και των άλλων πτωτικῶν, είναι τρεις: η πρώτη, η δεύτερη και η τρίτη (βλ. §76, γ).

Κατά την κλίση που ανήκουν τα ουσιαστικά λέγονται πρωτόκλιτα, δευτερόκλιτα ή τριτόκλιτα.

85. 1) Όσα ουσιαστικά έχουν τον ίδιο αριθμό συλλαβών σε όλες τις πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού λέγονται ισοσύλλαβα. Τα ισοσύλλαβα ανήκουν στην πρώτη και τη δεύτερη κλίση: ὁ τα-μί-ας, τοῦ τα-μί-ου κτλ., οἱ τα-μί-αι, τῶν τα-μι-ῶν κτλ. – ὁ λό-γος, τοῦ λό-γου κτλ., οἱ λό-γοι, τῶν λό-γων κτλ.

2) Όσα ουσιαστικά έχουν στη γενική και δοτική του ενικού και σε όλες τις πτώσεις του πληθυντικού μία συλλαβή περισσότερη από την ονομαστική (και κλητική) του ενικού λέγονται περιττοσύλλαβα και ανήκουν στην τρίτη κλίση: ὁ πί-ναξ, τοῦ πί-να-κος κτλ., οἱ πί-να-κες, τῶν πι-νά-κων, τοῖς πί-να-ξι κτλ. – τὸ σῶ-μα, τοῦ σῶ-μα-τος, τῷ σῶ-μα-τι κτλ.

8ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΡΩΤΗ ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

1. Πρωτόκλιτα ασυναίρετα ουσιαστικά

86. Κατά την πρώτη κλίση κλίνονται ονόματα αρσενικά και θηλυκά: τα αρσενικά λήγουν σε -ας ή σε -ης και τα θηλυκά σε -α ή σε -η.

Παραδείγματα αρσενικών σε -ας και σε -ης

(θ. νεανιᾶ) (θ. Ἀτρείδᾶ)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	νεανίας	Ἀτρείδης
γεν.	τοῦ	νεανίου	Ἀτρείδου
δοτ.	τῷ	νεανία	Ἀτρείδῃ
αιτ.	τὸν	νεανίαν	Ἀτρείδην
κλ.	(ὦ)	νεανία	Ἀτρείδη

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	νεανίαῖ	Ἀτρεΐδαι
γεν.	τῶν	νεανιῶν	Ἀτρειδῶν
δοτ.	τοῖς	νεανίαῖς	Ἀτρεΐδαις
αιτ.	τοὺς	νεανίας	Ἀτρεΐδας
κλ.	(ῶ)	νεανίαῖ	Ἀτρεΐδαι

(θ. στρατιωτᾱ) (θ. ποιητᾱ)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	στρατιώτης	ποιητής
γεν.	τοῦ	στρατιώτου	ποιητοῦ
δοτ.	τῷ	στρατιώτῃ	ποιητῇ
αιτ.	τὸν	στρατιώτην	ποιητήν
κλ.	(ῶ)	στρατιῶτᾱ	ποιητᾱ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	στρατιῶται	ποιηταὶ
γεν.	τῶν	στρατιωτῶν	ποιητῶν
δοτ.	τοῖς	στρατιώταις	ποιηταῖς
αιτ.	τοὺς	στρατιώτας	ποιητὰς
κλ.	(ῶ)	στρατιῶται	ποιηταὶ

Δυϊκός αριθμός
 ον., αιτ. (τώ), κλ. (ῶ) νεανία Ἀτρείδᾱ
 στρατιώτᾱ ποιητᾱ
 γεν., δοτ. τοῖν νεανίαιν Ἀτρείδαιν
 στρατιώταιν ποιηταῖν

**Παραδείγματα θηλυκῶν σε -ᾱ και
 -ᾱ̃ (γεν. -ᾱς)**

(θ. πολιτεία) (θ. στρατιᾱ)
Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	πολιτεία	στρατιᾱ
γεν.	τῆς	πολιτείας	στρατιᾱς
δοτ.	τῇ	πολιτεία	στρατιᾱ̃
αιτ.	τὴν	πολιτείαν	στρατιᾱν
κλ.	(ῶ)	πολιτεία	στρατιᾱ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	αἱ	πολιτεῖαι	στρατιαῖ
γεν.	τῶν	πολιτειῶν	στρατιῶν
δοτ.	ταῖς	πολιτεῖαις	στρατιαῖς
αιτ.	τὰς	πολιτείας	στρατιᾱς
κλ.	(ῶ)	πολιτεῖαι	στρατιαῖ

(θ. ἀλήθειᾶ) (θ. σφαῖρᾶ)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	ἀλήθειᾶ	σφαῖρᾶ
γεν.	τῆς	ἀληθείᾱς	σφαίρᾱς
δοτ.	τῇ	ἀληθείᾱ	σφαίρᾱ
αιτ.	τὴν	ἀλήθειᾶν	σφαῖρᾶν
κλ.	(ῶ)	ἀλήθειᾶ	σφαῖρᾶ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	αἱ	ἀλήθειαι	σφαῖραι
γεν.	τῶν	ἀληθειῶν	σφαιρῶν
δοτ.	ταῖς	ἀληθείαις	σφαίραις
αιτ.	τὰς	ἀληθείας	σφαίρας
κλ.	(ῶ)	ἀλήθειαι	σφαῖραι

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τώ), κλ. (ῶ) πολιτεία

στρατιὰ ἀληθείᾱ σφαῖρᾱ

γεν., δοτ. τοῖν πολιτείαιν στρατιαῖν
ἀληθείαιν σφαίραιν

Παραδείγματα θηλυκῶν σε -ᾶ (γεν. -ης)

(θ. τραπεζᾶ) (θ. γλωσσᾶ)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	τράπεζᾶ	γλῶσσᾶ
γεν.	τῆς	τραπέζης	γλώσσης
δοτ.	τῇ	τραπέζῃ	γλώσση
αιτ.	τὴν	τράπεζᾱν	γλῶσσᾱν
κλ.	(ῥ)	τράπεζᾶ	γλῶσσᾶ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	αἱ	τράπεζαι	γλῶσσαι
γεν.	τῶν	τραπεζῶν	γλωσσῶν
δοτ.	ταῖς	τραπέζαις	γλώσσαις
αιτ.	τὰς	τραπέζας	γλώσσας
κλ.	(ῥ)	τράπεζαι	γλῶσσαι

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τώ), κλ. (ῥ) τράπεζᾱ γλώσσᾱ
γεν., δοτ. τοῖν τραπέζαιν γλώσσαιν

Παραδείγματα θηλυκῶν σε –η

(θ. κωμά) (θ. τιμά)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	κώμη	τιμή
γεν.	τῆς	κώμης	τιμῆς
δοτ.	τῇ	κώμῃ	τιμῇ
αιτ.	τὴν	κώμην	τιμὴν
κλ.	(ῶ)	κώμη	τιμή

Πληθυντικός αριθμός

αἱ	κῶμαι	τιμαῖ
τῶν	κωμῶν	τιμῶν
ταῖς	κώμαις	τιμαῖς
τὰς	κώμας	τιμὰς
(ῶ)	κῶμαι	τιμαῖ

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τώ), κλ. (ῶ) κώμα τιμά
γεν., δοτ. τοῖν κώμαιν τιμαῖν

87. ΟΛΙΚΕΣ Ή ΦΑΙΝΟΜΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Α΄ ΚΛΙΣΗΣ

Ενικός αριθμός

	Αρσενικό		Θηλυκό		
ον.	-ᾱς	-ης	-ᾱ	-ᾶ	-η
γεν.	-ου	-ου	-ᾱς	-ᾱς ή -ης	-ης
δοτ.	-α	-η	-α	-α ή η	-η
αιτ.	-ᾶν	-ην	-ᾶν	-ᾷν	-ην
κλ.	-ᾱ	-η (ή -ᾶ)	-ᾱ	-ᾶ	-η

Πληθυντ.

Δυϊκός

Αρσ. Θηλ.

Αρσ. Θηλ.

ον.	-αι	-ᾱ
γεν.	-ων	-αιν
δοτ.	-αις	-αιν
αιτ.	-ᾱς	-ᾱ
κλ.	-αι	-ᾱ

Παρατηρήσεις

88. Στα πρωτόκλιτα ουσιαστικά:

1) οι καταλήξεις του πληθυντικού
(και του δυϊκού) των αρσενικών και

των θηλυκών είναι οι ίδιες·

2) το α στην κατάληξη -ας (σε οποιαδήποτε πτώση) είναι πάντοτε μακρόχρονο: ὁ Αἰνεῖᾱς, τῆς χώρᾱς, τοὺς στρατιώτᾱς (μακρόχρονη είναι και η κατάληξη α του δυϊκού: τῷ Ἀτρεΐδᾱ).

3) η γενική του πληθ. τονίζεται στη λήγουσα και παίρνει περισπωμένη: τῶν νεανιῶν, τῶν θαλασσῶν. Βλ. και §39, 1, 2 και 3. Αλλά οἱ ἔτησίαι (=μελτέμια· πβ. §83, 2, α), τῶν ἔτησίων.

89. Από τα πρωτόκλιτα αρσενικά σε -ης σχηματίζουν την κλητική του ενικού σε ᾱ και όχι σε -η:

α) τα εθνικά: ὦ Πέρσᾱ, ὦ Σκύθᾱ.

β) όσα λήγουν σε -της και τα σύνθετα (με β´ συνθ. ρήμα) σε -άρχης, -μέτρης, -πώλης, -τρίβης, ώνης κτλ.: ὦ στρατιῶτα, ὦ γυμνασιάρχα, ὦ βιβλιοπῶλα, ὦ παιδοτρίβα, ὦ τελῶνα.

90. Στα πρωτόκλιτα θηλυκά που

λήγουν σε -α:

1) αν πριν από την κατάληξη α υπάρξει σύμφωνο (εκτός από το ρ), τότε το α αυτό λέγεται μη καθαρό, είναι κανονικά βραχύχρονο και στη γενική και δοτική του ενικού τρέπεται σε η: ἡ μοῦσα, τῆς μούσης, τῇ μούσῃ κτλ. - ἡ μάζα, τῆς μάζης, τῇ μάζῃ κτλ.

2) αν πριν από την κατάληξη α υπάρξει φωνήεν ή ρ, τότε το α αυτό λέγεται καθαρό, είναι κανονικά μακρόχρονο και φυλάγεται σε όλες τις πτώσεις του ενικού: ἡ πολιτεία, τῆς πολιτείας, τῇ πολιτείᾳ κτλ. - ἡ ὥρα, τῆς ὥρας, τῇ ὥρᾳ κτλ.

3) το α της κατάληξης στην αιτιατική και την κλητική του ενικού είναι μακρόχρονο ή βραχύχρονο, ανάλογα με το τι είναι στην ονομαστική: (ἡ πολιτείᾱ) τὴν πολιτείᾱν, ὦ πολιτείᾱ - (ἡ μοῦσᾱ) τὴν μοῦσᾱν, ὦ μοῦσᾱ.

**91. ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΣΥΝΑΙΡΕΤΩΝ
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Α΄ ΚΛΙΣΗΣ**
(που δείχνει ιδίως την ορθογραφία
των λέξεων)

1. ΑΡΣΕΝΙΚΑ	Πελοπίδης (ῑ)
α) σε -ας	Ἀτρείδης
κοχλίας (ῑ)	Ἡρακλείδης
λοχίας (ῑ)	Αἰσχίνης
τραυματίας (ῑ)	ἐλάτης ¹ (ǎ)
Γοργίας (ῑ)	ἄμαξηλάτης (ǎ)
Ἴππίας (ῑ)	ἄρματηλάτης (ǎ)
Καλλίας (ῑ)	ἐργάτης (ǎ)
Φιντίας (ῑ)	πελάτης (ǎ)
μανδύας (ǔ)	πλάστης (ǎ)
Αἰνείας	Ἑλεάτης (ā)
	Κροτωνιάτης (ā)
β) σε -ης	Σπαρτιάτης (ā)
εὐπατρίδης (ῑ)	Τεγεάτης (ā)
Εὐριπίδης (ῑ)	κομήτης ²

1. οδηγός αλόγων κτλ. – 2. αυτός
που έχει πολλά μαλλιά· το άστρο.

κωμήτης³
πλανήτης
προφήτης
σφενδονήτης
Αίγινήτης
άθλητής
μαθητής
μιμητής κτλ.
ζευγίτης (ἱ)
μεσίτης (ἱ)
όπλίτης (ἱ)
πολίτης (ἱ)
τεχνίτης (ἱ)
Άβδηρίτης (ἱ)
Σταγυρίτης (ἱ)
κριτής
άκοντιστής
δύτης (ϋ)
θύτης (ϋ)

λύτης (ϋ)
πρεσβύτης (ϋ)
μηνυτής
δεσμώτης
ήπειρώτης
θιασώτης
ιδιώτης
νησιώτης
πατριώτης κτλ.
ζηλωτής
μισθωτής
άγρότης
δεσπότης
δημότης
έξωμότης
ιππότης
προδότης
τοξότης

3. αυτός που κατοικεί σε χωριά.

2. ΘΗΛΥΚΑ

α) σε -α -ας

Πλάταιᾶ

Φώκαιᾶ

ἐλαία

ἡλιαία

κεραία

σημαία

μηλέα

πτελέα

γενεᾶ

δωρεᾶ

βοήθειᾶ

ἐνέργειᾶ

ἀμέλειᾶ

ἐπιμέλειᾶ

ἀσέβειᾶ

εὐσέβειᾶ

ἔνδειᾶ κτλ.

ὠφέλειᾶ

(και ὠφελία)

βασίλειᾶ⁴

ἱέρειᾶ

ἄκρώρειᾶ

Ὀδύσσειᾶ

Μαντίνειᾶ

Χαιρώνειᾶ

Ψυττάλειᾶ

ἄλιεία

βασίλεια

δουλεία

ἐφορεία

στρατεία κτλ.

ἀνδρεία

σιτοδεία

λεία

μνεία

χρεία

Ἐρέτριᾶ

4. βασίλισσα.

αὐλήτριᾶ
μαθήτριᾶ κτλ.
ἀδικία (ῖ)
εὐφορία (ῖ)
σοφία (ῖ) κτλ.
ἐκκλησία (ῖ)
συνωμοσία (ῖ)
μυρμηκιά
στρατιά
ἄγνοια
ἄνοια
ἐννοια
εὐνοια
ὁμόνοια
πρόνοια
ἄπνοια
δύσπνοια
εὐπλοια
ἀπόρροια

ροιά⁵
χροιά
ἄρπυια⁶
ὀργυιά
μητρυιά
μυῖα
γαῖα, γραῖα
μαῖα, μοῖρα
πεῖρα, πρῶρα
σπεῖρα, σφαῖρα
σφῦρα
Αῖθρα, Φαῖδρα
αὔρα, λαύρα
σαύρα, θήρα
θύρα

β) σε -α -ης

ἄμιλλα
δίκελλα

5. η ροδιά και ο καρπός της. –

6. φτερωτή θεά.

θύελλα
βδέλλα
βασίλισσα

μέλισσα

κίσσα (ĩ)

πίσσα (ĩ)

δίψα (ĩ)

κνῖσα (ῑ)

μᾶζα (ᾱ)

μύξα (ϋ)

πεῖνα

πῖνα (ῑ)

πρύμνα (ϋ)

(και πρύμνη)

ρίζα (ĩ)

ρῖνα⁷ (ῑ)

(και ρίνη)

δράκαινᾱ

θέαινᾱ

θεράπαινᾱ

λέαινᾱ

τρίαινᾱ

γ) σε -η

αἰσχύνη (ū)

βλάβη (ᾱ)

δάφνη (ᾱ)

δίκη (ĩ)

δίνη⁸ (ῑ)

ἔλη (ῑ)

κλίνη (ῑ)

λίμνη (ĩ)

λύπη (ū)

νίκη (ῑ)

νύμφη (ϋ)

πλάνη (ᾱ)

πύλη (ϋ)

ρύμη⁹

7. εργαλείο για ρίνισμα, λίμα. - 8.

στρόβιλος.- 9. ορμή, φόρα· δρόμος.

σκαπάνη (ǣ)

σκάφη (ǣ)

σπάθη (ǣ)

τύχη (ȳ)

ῥλή (ū)

φάτνη (ǣ)

τιμή

ψυχὴ κτλ.

2. Πρωτόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά

92. Τα περισσότερα από τα πρωτόκλιτα ουσιαστικά που πριν από το χαρακτήρα α του θέματος έχουν άλλο α ή ε συναιρούνται σε όλες τις πτώσεις και γι' αυτό ονομάζονται **πρωτόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά** (πβ. §§53-54).

Παραδείγματα

(θ. Ἑρμεα- = Ἑρμη-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	(Ἑρμέας)	Ἑρμῆς
γεν.	τοῦ	(Ἑρμέου)	Ἑρμοῦ
δοτ.	τῷ	(Ἑρμέᾳ)	Ἑρμῇ

αιτ.	τὸν	(Ἑρμέαν)	Ἑρμῆν
κλ.	(ὦ)	(Ἑρμέα)	Ἑρμῆ
Πληθυντικός αριθμός			
ον.	οἱ	(Ἑρμέαι)	Ἑρμαῖ
γεν.	τῶν	(Ἑρμεῶν)	Ἑρμῶν
δοτ.	τοῖς	(Ἑρμέαις)	Ἑρμαῖς
αιτ.	τούς	(Ἑρμέας)	Ἑρμάς
κλ.	(ὦ)	(Ἑρμέαι)	Ἑρμαῖ

(θ. μναα- = μνᾱ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	(μνάα)	μνᾱ
γεν.	τῆς	(μνάας)	μνᾱς
δοτ.	τῇ	(μνάα)	μνᾱ
αιτ.	τὴν	(μνάαν)	μνᾱν
κλ.	(ὦ)	(μνάα)	μνᾱ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	αἱ	(μνάαι)	μναῖ
γεν.	τῶν	(μναῶν)	μνῶν
δοτ.	ταῖς	(μνάαις)	μναῖς
αιτ.	τάς	(μνάας)	μνᾱς
κλ.	(ὦ)	(μνάαι)	μναῖ

(θ. συκεα- = συκη-)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	(συκέα)	συκῆ
γεν.	τῆς	(συκέας)	συκῆς
δοτ.	τῇ	(συκέᾳ)	συκῇ
αιτ.	τὴν	(συκέαν)	συκῆν
κλ.	(ῶ)	(συκέα)	συκῆ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	αἱ	(συκέαι)	συκαῖ
γεν.	τῶν	(συκεῶν)	συκῶν
δοτ.	ταῖς	(συκέαις)	συκαῖς
αιτ.	τὰς	(συκέας)	συκαῖς
κλ.	(ῶ)	(συκέαι)	συκαῖ

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τώ), κλ. (ῶ) (Ἑρμέα) Ἑρμᾶ
(μνάα) μνᾶ (συκέα) συκᾶ
γεν., δοτ. τοῖν (Ἑρμέαιν) Ἑρμαῖν
(μνάαιν) μναῖν (συκέαιν) συκαῖν

Κατά το Ἑρμῆς κλίνονται: Ἀπελλῆς,
Θαλῆς.- Κατά το μνᾶ κλίνονται: Ἀθη-
νᾶ, Ναυσικᾶ. - Κατά το συκῆ κλίνο-

νται: ἀμυγδαλῇ, ἄλωπεκῇ (=δέρμα αλεπούς), κυνῇ (=δέρμα σκύλου), λεοντῇ (=δέρμα λιονταριού), ῥοδῇ (=τριανταφυλλιά), γαλῇ κ.ά., καθώς και το όνομα γῇ στον ενικό.

93. Τα συνηρημένα πρωτόκλιτα ουσιαστικά έχουν και μετά τη συναίρεση τις καταλήξεις των ασυναίρετων τύπων. Μόνο το εα στον ενικό το συναιρούν σε η: ὁ Ἑρμέας - Ἑρμῆς, ἡ συκέα - συκῇ, τῆς συκέας - συκῆς κτλ.· αλλά: τοὺς Ἑρμέας - Ἑρμᾶς, τὰς συκέας - συκᾶς κτλ.

8ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

1. Δευτερόκλιτα ασυναίρετα ουσιαστικά

94. Κατά την δεύτερη κλίση κλίνονται ονόματα και των τριών γενών:

αρσενικά και θηλυκά που λήγουν σε
-ος και ουδέτερα που λήγουν σε -ον.

α) Παραδείγματα αρσενικών και θηλυκών

(θ. άνθρωπο-) (θ. άγρο-)
Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἄνθρωπος	ἄγρὸς
γεν.	τοῦ	ἀνθρώπου	ἀγροῦ
δοτ.	τῷ	ἀνθρώπῳ	ἀγρῷ
αιτ.	τὸν	ἄνθρωπον	ἄγρὸν
κλ.	(ῷ)	ἄνθρωπε	ἄγρὲ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	ἄνθρωποι	ἄγροὶ
γεν.	τῶν	ἀνθρώπων	ἀγρῶν
δοτ.	τοῖς	ἀνθρώποις	ἀγροῖς
αιτ.	τούς	ἀνθρώπους	ἀγρούς
κλ.	(ῷ)	ἄνθρωποι	ἄγροὶ

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τώ), κλ. (ῷ) ἀνθρώπω, ἀγρῶ
γεν., δοτ. τοῖν ἀνθρώποιν, ἀγροῖν

(θ. νησο-) (θ. ὁδο-)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	νήσος	ὁδός
γεν.	τῆς	νήσου	ὁδοῦ
δοτ.	τῇ	νήσῳ	ὁδῷ
αιτ.	τὴν	νήσον	ὁδὸν
κλ.	(ῶ)	νήσε	ὁδὲ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	αἱ	νήσοι	ὁδοὶ
γεν.	τῶν	νήσων	ὁδῶν
δοτ.	ταῖς	νήσοις	ὁδοῖς
αιτ.	τὰς	νήσους	ὁδοὺς
κλ.	(ῶ)	νήσοι	ὁδοὶ

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τώ), κλ. (ῶ) νήσῳ, ὁδῷ
γεν., δοτ. τοῖν νήσοιν, ὁδοῖν

α) Παραδείγματα ουδετέρων

(θ. μυστηριο-)(θ. δωρο-)(θ. φυτο-)

Ενικός αριθμός

ον.	τὸ	μυστήριον	δῶρον	φυτὸν
γεν.	τοῦ	μυστηρίου	δώρου	φυτοῦ
δοτ.	τῷ	μυστηρίῳ	δώρῳ	φυτῷ
αιτ.	τὸ	μυστήριον	δῶρον	φυτὸν
κλ.	(ὃ)	μυστήριον	δῶρον	φυτὸν

Πληθυντικός αριθμός

ον.	τὰ	μυστήρια	δῶρα	φυτὰ
γεν.	τῶν	μυστηρίων	δώρων	φυτῶν
δοτ.	τοῖς	μυστηρίοις	δώροις	φυτοῖς
αιτ.	τὰ	μυστήρια	δῶρα	φυτὰ
κλ.	(ὧ)	μυστήρια	δῶρα	φυτὰ

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τώ), κλ. (ὧ) μυστηρίῳ, δώρῳ, φυτῷ

γεν., δοτ. τοῖν μυστηρίοιν, δώροιν, φυτοῖν

95. ΟΛΙΚΕΣ Ή ΦΑΙΝΟΜΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Β΄ ΚΛΙΣΗΣ

Αρσενικό και Θηλυκό

	Ενικός	Πληθ.	Δυϊκός
ον.	-ΟΣ	-ΟΙ	-Ω
γεν.	-ΟΥ	-ΩΝ	-ΟΙΝ
δοτ.	-Ω	-ΟΙΣ	-ΟΙΝ
αιτ.	-ΟΝ	-ΟΥΣ	-Ω
κλ.	-Ε	-ΟΙ	-Ω

Ουδέτερο

	Ενικός	Πληθ.	Δυϊκός
ον.	-ΟΝ	-Α	-Ω
γεν.	-ΟΥ	-ΩΝ	-ΟΙΝ
δοτ.	-Ω	-ΟΙΣ	-ΟΙΝ
αιτ.	-ΟΝ	-Α	-Ω
κλ.	-ΟΝ	-Α	-Ω

Παρατηρήσεις

96. Από τα ουσιαστικά της β΄ κλίσης:

1) Τα αρσενικά και τα θηλυκά έχουν

σε όλες τις πτώσεις τις ίδιες κατά-
λήξεις (και τα ξεχωρίζουμε μόνο
από το άρθρο).

2) Τα ουδέτερα διαφέρουν από τα
αρσενικά και τα θηλυκά στην ονομ.
και κλητ. του ενικού (όπου έχουν
κατάλ. -ον) και στην ονομ., αιτιατ.
και κλητ. του πληθ. (όπου έχουν
κατάλ. -ǎ).

97. α) Τα ουδέτερα των πτωτικών
(σε όλες τις κλίσεις) σχηματίζουν
στον ενικό και στον πληθ. τρεις
πτώσεις όμοιες: την ονομαστική,
την αιτιατική και την κλητική.

β) Η κατάληξη α των ουδετέρων
όλων γενικά των πτωτικών είναι
βραχύχρονη: τὰ μῆλǎ, τὸ σῶμǎ, τὰ
σώματǎ, τὰ γενναῖǎ, ἐκεῖνǎ, τὰ
τιμῶντǎ.

98. ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΣΥΝΑΙΡΕΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Β' ΚΛΙΣΗΣ (που δείχνει ιδίως την ορθογραφία των λέξεων)

1. ΑΡΣΕΝΙΚΑ

ἄθλος ¹	Κῦρος	μύλος
βίος	λίθος ²	νᾶνος
γρῖφος	λιμὸς ³	πάγος
θρῦλος	λοιμὸς ⁴	πάππος
θῦμὸς	λύκος	πίθος
καρκίνος	μάγος	πίλος
κίνδῦνος	μόλυβδος ⁵	πύργος
κρίκος	μύδρος ⁶	σῖτος ⁷
κύκλος	μῦθος	σκύμνος ⁸

1. (από το ἄεθλος) αγώνας, κατόρθωμα.- 2. αρσ. και θηλ.- 3. πείνα, σιτοδεία.- 4. μολυσματική αρρώστια, πανούκλα.- 5. και μόλιβος.- 6. πυραχτωμένο σίδερο. - 7. πληθ. τὰ σῖτα (βλ. §147).- 8. νεογνό ζώου, ιδίως του λιονταριού.

σκῦρος ⁹	στῦλος ¹³	τύμβος ¹⁸
σπίνος	Σύρος ¹⁴	τῦφος
στάμνος ¹⁰	σχῖνος ¹⁵	ὔβος ¹⁹
στίβος	σχοῖνος ¹⁶	ὔμνος
στίχος ¹¹	τίτλος	ὔπνος
στοῖχος ¹²	τύλος ¹⁷	φάρος
		Χῖος ²⁰

9. κομμάτι από πέτρα, που ξεπετιέται κατά τη λάξευση· αλλιώς λατύπη.- 10. στάμνα.- 11. σειρά, γραμμή, αράδα (οποιαδήποτε).- 12. σειρά από ανθρώπους, στρατιώτες, πλοία κτλ., γραμμή σε παράταξη.- 13. κολόνα (κυρίως για στήριξη) αλλιώς: κίων· ενώ ἡ στήλη=επιτύμβια πλάκα, πέτρα που χρησιμεύει για ορόσημο, πλάκα με επιγραφή κτλ.- 14. κάτοικος της Συρίας (ενώ ἡ Σῦρος, το νησί).- 15. μαστιχόδεντρο.- 16. βούρλο (υποκ. σχοινίον).- 17. ρόζος, κάλος, σκληρό εξόγκωμα του δέρματος

2. ΘΗΛΥΚΑ

ἄμμος	Κύθνος	πρίνος ²²
ἄρκτος	Κύπρος	ράβδος
ἴος	μύρτος ²¹	Σῦρος ²³
κάμηλος	Νάξος	Σκῦρος
κάμιнос	Πάρος	τάφρος
Κάσος	πλίνθος	Χίος ²⁴

18. τάφος σχηματισμένος με σωρό από χώμα σε σχήμα μικρού λόφου.-
19. το κύρτωμα που σχηματίζει η ράχη της καμήλας.- 20. κάτοικος της Χίου (ενώ ἡ Χίος, το νησί) - 21. μυρσίνη, μυρτιά (ενώ τὸ μύρτον, ο καρπός της).- 22. (αρσ. και θηλ.) βαλανιδιά, πουρνάρι.- 23. βλ. αρ. 14.- 24. βλ. αρ. 20

3. ΟΥΔΕΤΕΡΑ

ἄθλον ²⁵	λίνον ²⁷	πίσον ³¹
ἄντρον	λύτρον ²⁸	πράσον
ἄστρον	μύρον	πτύον ³²
βάθρον	μύρτον ²⁹	στυππεῖον ³³
ῖον	νίτρον ³⁰	σῦκον
κρίνον	(ή λίτρον) ³⁰	φύλλον ³⁴
λίκνον ²⁶	ξύλον	φῦλον ³⁵
		ῶόν

25. (από το ἄεθλον) ἔπαθλον, βραβείον.- 26. κούνια.- 27. λινάρι.- 28. το χρήμα που δίνεται για την απολύτρωση κάποιου, αμοιβή, ανταμοιβή.- 29. βλ. αρ. 21.- 30. νίτρο (αττ. λίτρον) ανθρακική σόδα.- 31. μπιζέλι.- 32. φτυάρι.-, 33. στουπί.- 34. φύλλο από δέντρο, άνθος κτλ.- 35. γένος, φυλή.

2. Δευτερόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά

99. Τα περισσότερα ουσιαστικά της β' κλίσης που πριν από το χαρακτηριστήρα ο έχουν άλλο ο ή ε συναιρούνται σε όλες τις πτώσεις. Τα ουσιαστικά αυτά λέγονται δευτερόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά (πβ. §92).

Παραδείγματα

(θ. έκπλοο- = έκπλου-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	(ἑκπλοος)	ἑκπλους
γεν.	τοῦ	(ἑκπλόου)	ἑκπλου
δοτ.	τῷ	(ἑκπλόω)	ἑκπλω
αιτ.	τὸν	(ἑκπλοον)	ἑκπλουν
κλ.	(ῶ)	(ἑκπλοε)	ἑκπλου

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	(ἑκπλοοι)	ἑκπλοι
γεν.	τῶν	(ἑκπλόων)	ἑκπλων
δοτ.	τοῖς	(ἑκπλόοις)	ἑκπλοις
αιτ.	τούς	(ἑκπλόους)	ἑκπλους
κλ.	(ῶ)	(ἑκπλοοι)	ἑκπλοι

(θ. πλοο- = πλου-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	(πλόος)	πλοῦς
γεν.	τοῦ	(πλόου)	πλοῦ
δοτ.	τῷ	(πλόω)	πλῶ
αιτ.	τὸν	(πλόον)	πλοῦν
κλ.	(ῶ)	(πλόε)	πλοῦ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	(πλόοι)	πλοῖ
γεν.	τῶν	(πλόων)	πλῶν
δοτ.	τοῖς	(πλόοις)	πλοῖς
αιτ.	τούς	(πλόους)	πλοῦς
κλ.	(ῶ)	(πλόοι)	πλοῖ

(θ. ὀστεο- = ὀστου-)

Ενικός αριθμός

ον.	τὸ	(ὀστέον)	ὀστοῦν
γεν.	τοῦ	(ὀστέου)	ὀστοῦ
δοτ.	τῷ	(ὀστέω)	ὀστῶ
αιτ.	τὸ	(ὀστέον)	ὀστοῦν
κλ.	(ῶ)	(ὀστέον)	ὀστοῦν

Πληθυντικός αριθμός

ον.	τὰ	(ὀστέα)	ὀστᾶ
γεν.	τῶν	(ὀστέων)	ὀστῶν
δοτ.	τοῖς	(ὀστέοις)	ὀστοῖς
αιτ.	τὰ	(ὀστέα)	ὀστᾶ
κλ.	(ῶ)	(ὀστέα)	ὀστᾶ

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τῷ), κλ. (ῶ) (ἐκπλόω) ἔκπλω,
(πλόω) πλώ, τὸ (ὀστέω) ὀστῶ
γεν., δοτ. τοῖν (ἐκπλόοιν) ἔκπλοιν,
(πλόοιν) πλοῖν, τοῖν (ὀστέοιν) ὀστοῖν

Κατά το ἔκπλους κλίνονται: ὁ ἀπό-
πλους, περίπλους, κατάπλους,
ἔκρους (=εκροή), χειμάρρους (=χεί-
μαρρος), τα κύρια ονόματα Πειρί-
θους, Πάνθους κτλ., καθώς και το
θηλ. ἡ πρόχους (=υδρία, λαγήνι).
Κατά το πλοῦς κλίνονται: ὁ θροῦς
(=θόρυβος), νοῦς, πνοῦς (=πνοή),
ροῦς (=ρεύμα), χνοῦς (=χνούδι),
χοῦς (=χώμα) κτλ., καθώς και τα σε

(-εος) -ους συγγενικά (ἀδελφιδέος) ἀδελφιδοῦς (=ανεψιός), (ἀνεψιαδέ-ος) ἀνεψιαδοῦς (=γιος του πρώτου εξαδέρφου ή της πρώτης εξαδέρφης), (θυγατριδέος) θυγατριδοῦς (=γιος της θυγατέρας) κτλ.- Κατά το ὅστοῦν κλίνεται το (κάνεον) κανοῦν (=κάνιστρο).

Παρατηρήσεις

100. 1) Τα φωνήεντα ο και ε των συνηρημένων δευτεροκλίτων, όταν ακολουθεί αμέσως ὕστερ' από αυτά ο χαρακτήρας ο, συναιρούνται με αυτόν σε ου (πλόος - πλοῦς, ὀστέον - ὀστοῦν), αλλιῶς χάνονται κατά τη συναίρεση εμπρός από τις καταλήξεις (πλόου - πλοῦ, πλόω - πλῶ, πλόοι - πλοῖ κτλ., ὀστέου - ὀστοῦ, ὀστέα - ὀστᾶ κτλ.). Ἐτσι οι συνηρημένες καταλήξεις των ουσιαστικών αυτών διαφέρουν από τις καταλήξεις των

ασυναίρετων ουσιαστικών της β' κλίσης μόνο στην ονομαστική, αιτιατική και κλητική του ενικού.

2) Όλες οι πτώσεις των συνηρημένων της β' κλίσης τονίζονται στην ίδια συλλαβή, στην οποία τονίζεται η ονομαστική του ενικού: τὸ ὅστοῦν, τοῦ ὅστοῦ, τῷ ὅστῳ, τὰ ὅστᾱ, τῶν ὀστῶν κτλ.· το ίδιο συμβαίνει αντίθετα με τον κανόνα (§54) και στα σύνθετα που πριν από τη συναίρεση ήταν στην ονομ. του ενικού προπαροξύτονα: ὁ ἔκπλοος - ἔκπλους, τοῦ ἐκπλόου - ἔκπλου (αντί τοῦ ἐκπλοῦ), τῶν ἐκπλόων - ἔκπλων (αντί ἐκπλῶν κτλ.

3. Αττική δευτέρα κλίση

101. Μερικά ουσιαστικά της β' κλίσης λήγουν όχι σε -ος και -ον, αλλά σε -ως και -ων. Τα ουσιαστικά αυτά που συνηθίζονταν κυρίως στην ατ-

τική διάλεκτο λέγονται αττικόκλιτα,
και η κλίση τους λέγεται αττική
δεύτερη κλίση.

Παραδείγματα

Ενικός αριθμός

(θ. προνεω-) (θ. λεω-)

ον.	ὁ	πρόνεως	λεῶς
γεν.	τοῦ	πρόνεω	λεῶ
δοτ.	τῷ	πρόνεω	λεῶ
αιτ.	τὸν	πρόνεων	λεῶν
κλ.	(ῶ)	πρόνεως	λεῶς

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	πρόνεω	λεῶ
γεν.	τῶν	πρόνεων	λεῶν
δοτ.	τοῖς	πρόνεως	λεῶς
αιτ.	τούς	πρόνεως	λεῶς
κλ.	(ῶ)	πρόνεω	λεῶ

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τὼ), κλ. (ῶ) πρόνεω, λεῶ
γεν., δοτ. τοῖν πρόνεων, λεῶν

(θ. ἄλω-)

(θ. ἄνωγε-)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	ἄλως	τὸ	ἄνώγεων
γεν.	τῆς	ἄλω	τοῦ	ἄνώγεω
δοτ.	τῇ	ἄλω	τῷ	ἄνώγεω
αιτ.	τὴν	ἄλω(ν)	τὸ	ἄνώγεων
κλ.	(ῶ)	ἄλως	(ῶ)	ἄνώγεων

Πληθυντικός αριθμός

ον.	αἱ	ἄλω	τὰ	ἄνώγεω
γεν.	τῶν	ἄλων	τῶν	ἄνώγεων
δοτ.	ταῖς	ἄλως	τοῖς	ἄνώγεως
αιτ.	τὰς	ἄλως	τὰ	ἄνώγεω
κλ.	(ῶ)	ἄλω	(ῶ)	ἄνώγεω

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τώ), κλ. (ῶ) ἄλω, ἄνώγεω
γεν., δοτ. τοῖν ἄλων, ἄνώγεων

Κατά το ὅ πρόνεως (=πρόναος) κλίνονται τα κύρια ονόματα Ἀνδρόγεως, Βριάρεως, Δεξίλεως, Μενέλεως, Τυνδάρεως κ.ά. Κατά το ὅ λεὼς

(=λαός) κλίνονται: ὁ νεῶς (=ναός), ὁ λαγῶς και λαγῶς, ὁ ταῶς (=παγόνι), ἡ Κῶς κ.ά.

Κατά το ἡ ἄλως (=το αλώνι) κλίνονται: ὁ κάλως (=χοντρό σκοινί), ἡ ἔως (=αυγή), ὁ Ἄθως, ἡ Κέως, ἡ Τέως, ὁ Μίνως κ.ά. Κατά το ουδέτ. ἀνώγεων κλίνονται μόνον ουδέτερα επίθετα (βλ. §§166-167).

Παρατηρήσεις

102. Τα αττικόκλιτα ουσιαστικά:

1) φυλάγουν στις καταλήξεις όλων των πτώσεων το ω της ονομαστικής και παίρνουν υπογεγραμμένο ι όπου στις αντίστοιχες καταλήξεις της κοινής δεύτερης κλίσης υπάρχει ι (υπογεγραμμένο ή προσγεγραμμένο): τῷ λεῷ, οἱ λεῷ, τοῖς λεῷς, τοῖν λεῶν (κατά τα κοινά τῷ λαῷ, οἱ λαοί, τοῖς λαοῖς, τοῖν λαοῖν).

2) φυλάγουν σε όλες τις πτώσεις τον

ίδιο τόνο που έχει η ονομαστική του ενικού και στην ίδια συλλαβή: ὁ λεώς, τοῦ λεῶ κτλ. - ὁ ταῶς, τοῦ ταῶ κτλ. - ὁ πρόνεως, τοῦ πρόνεω κτλ.·

3) έχουν την κλητική ὅμοια με την ονομαστική·

4) μερικά σχηματίζουν την αιτιατική του ενικού χωρίς το τελικό ν: τὴν ἄλῳ, τὴν ἔῳ, τὸν Ἄθῳ, τὴν Κῶ, τὸν Μίνῳ κ.ά. (κατὰ την γ' κλίση).

10ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΡΙΤΗ ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Γενικά για τα ουσιαστικά της γ' κλίσης. Διαίρεση των τριτόκλιτων ουσιαστικών

103. Κατὰ την τρίτη κλίση κλίνονται ονόματα και των τριῶν γενῶν περιτοσύλλαβα (βλ. §85, 2).

Τα τριτόκλιτα ουσιαστικά στην ενική ονομαστική λήγουν σ' ένα από

τα φωνήεντα α, ι, υ, ω, ή σ' ένα από τα σύμφωνα ν, ρ, ς (ξ, ψ)·στην ενική γενική λήγουν σε -ος, -ως, ή -ους.

104. 1) Από τα αρσενικά και θηλυκά της τρίτης κλίσης πολλά σχηματίζουν την ενική ονομαστική με την κατάληξη -ς και λέγονται **καταληκτικά** (ἥρω-ς, ἰχθύ-ς)· μερικά όμως τη σχηματίζουν χωρίς καμιά κατάληξη και λέγονται **ακατάληκτα** (χιών, ἡχώ)

2) Τα ουδέτερα της γ' κλίσης κανονικά σχηματίζουν την ονομαστική, αιτιατική και κλητική του ενικού χωρίς κατάληξη (είναι δηλ. ακατάληκτα): σῶμα, ἄστυ (πβ. §123, 4).

105. 1) Από τα ουσιαστικά της γ' κλίσης άλλα έχουν σε όλες τις πτώσεις ένα μόνο θέμα και γι' αυτό λέγονται **μονόθεμα** (χιτών, χιτῶν-ος)· και άλλα παρουσιάζονται με δύο θέματα, γιατί σε μερικές πτώσεις

εκτείνουν το φωνήεν της τελευταίας συλλαβής του θέματος και γι' αυτό λέγονται διπλόθεμα (ήγεμόν-ος, ήγεμών).

2) Στα διπλόθεμα τριτόκλιτα το θέμα που έχει στην τελευταία συλλαβή μακρόχρονο φωνήεν λέγεται ισχυρό θέμα (ποιμήν, ρήτωρ), ενώ το άλλο που έχει στην τελευταία συλλαβή βραχύχρονο φωνήεν λέγεται αδύνατο θέμα (ποιμεν-, ρητορ-).

106. Το θέμα στα μονόθεμα ουσιαστικά της γ' κλίσης βρίσκεται από τη γενική του ενικού, αφού αφαιρεθεί από αυτήν η κατάληξη: πίνακ-ος (θ. πινακ-), κλητῆρ-ος (θ. κλητηρ-). Στα διπλόθεμα το ισχυρό θέμα βρίσκεται από τήν ονομαστική του ενικού και το αδύνατο από τη γενική του ενικού, αφού αφαιρεθεί η κατάληξη: ὁ ήγεμών (ισχυρό θ. ήγεμων-), τοῦ ήγεμόν-ος (αδύνατο θ. ήγεμον-).

ὁ ποιμὴν (ισχυρό θ. ποιμην-), τοῦ ποιμέν-ος (αδύνατο θ. ποιμεν-).

107. Κατά το χαρακτήρα τα ουσιαστικά της γ' κλίσης διαιρούνται:

α) σε φωνηεντόληκτα: ἥρω-ς, ἥρω-ος· πόλις, πόλε-ως·

β) σε συμφωνόληκτα: κόραξ, κόρακ-ος· σωλήν, σωλήν-ος.

Α' . Φωνηεντόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης

108. α) Καταληκτικά μονόθεμα σε -ως, γεν. -ωος.

Παραδείγματα

(θ. ἥρω-) (θ. Τρω-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	ἥρω-ς	Τρῶ-ς
γεν.	τοῦ	ἥρω-ος	Τρω-ὸς
δοτ.	τῷ	ἥρω-ι	Τρω-ὶ
αιτ.	τὸν	ἥρω-α	Τρῷ-α
κλ.	(ῶ)	ἥρω-ς	Τρῶ-ς

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	ἥρω-ες	Τρῶ-ες
γεν.	τῶν	ἡρώ-ων	Τρώ-ων
δοτ.	τοῖς	ἥρω-σι(ν)	Τρω-σὶ(ν)
αιτ.	τούς	ἥρω-ας	Τρῶ-ας
κλ.	(ῶ)	ἥρω-ες	Τρῶ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τὼ), κλ. (ῶ) ἥρω-ε, Τρῶ-ε
γεν., δοτ. τοῖν ἡρώ-οιν, Τρώ-οιν

Κατά το Τρῶς κλίνεται ὁ θῶς (=το
τσακάλι)· πβ. §145.

109. β) Καταληκτικά μονόθεμα σε -υς, γεν. -υος.

Παραδείγματα

(θ. βότρυ-) (θ. ἰχθυ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	βότρυ-ς	ἰχθὺ-ς
γεν.	τοῦ	βότρυ-ος	ἰχθύ-ος
δοτ.	τῷ	βότρυ-ϊ	ἰχθύ-ϊ

αιτ.	τὸν	βότρυ-ν	ἰχθὺ-ν
κλ.	(ῶ)	βότρυ	ἰχθὺ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	βότρυ-ες	ἰχθύ-ες
γεν.	τῶν	βοτρύ-ων	ἰχθύ-ων
δοτ.	τοῖς	βότρυ-σι(ν)	ἰχθύ-σι(ν)
αιτ.	τοὺς	βότρυ-ς	ἰχθῦ-ς
κλ.	(ῶ)	βότρυ-ες	ἰχθύ-ες

(θ. δρυ-)

Ενικός αρ.

Πληθυντικός αρ.

ον.	ἡ	δρῦ-ς	αἱ	δρύ-ες
γεν.	τῆς	δρυ-ὸς	τῶν	δρυ-ῶν
δοτ.	τῇ	δρυ-ϊ	ταῖς	δρυ-σὶ(ν)
αιτ.	τὴν	δρῦ-ν	τὰς	δρῦ-ς
κλ.	(ῶ)	δρῦ	(ῶ)	δρύ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τώ), κλ. (ῶ) βότρυ-ε, ἰχθύ-ε,
 δρύ-ε
 γεν., δοτ. τοῖν βοτρύ-οιν, ἰχθύ-οιν,
 δρυ-οῖν

Κατά το βότρυς κλίνονται: ὁ στάχυς, ἡ πίτυς (εἶδος πεύκου), ὁ κάνδυς (μηδικός μανδύας) κ.ά., καθώς και το ουδέτ. τὸ νᾶπυ (=σινάπι). Κατά το ἰχθυς κλίνονται: ἡ Ἐρινύς, ἡ ἰλὺς (=λάσπη), ἡ ἰσχὺς, ἡ κλιτύς, ἡ ὀσφύς, ἡ ὀφρύς, ἡ πληθύς κ.ά. Κατά το δρῦς κλίνονται: ὁ και ἡ σῦς ἢ ὕς (=αγριόχοιρος), ὁ μῦς (=ποντίκι) που ἦταν αρχικά σιγμόληκτο (θ. μυσ-) κ.ά.

Παρατηρήσεις

110. Στα φωνηεντόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά σε -υς (γεν. -υος):

1) Η αιτιατική του ενικού σχηματίζεται με την κατάληξη -ν αντί -α και η αιτ. του πληθ. με την κατάληξη -ς αντί -ας: τὸν βότρυν, τοὺς βότρυς.

2) Η κλητική του ενικού σχηματίζεται χωρίς κατάληξη: ὦ βότρυ, ὦ ἰχθύ.

3) Όλοι οι μονοσύλλαβοι τύποι και η αιτιατική του πληθυντικού γενικά,

όταν αυτή τονίζεται στη λήγουσα, παίρνουν περισπωμένη αντίθετα με τον κανόνα (§39, 1), ή δρῦς, τήν δρῦν, ὦ δρῦ, τὰς δρῦς - τοὺς ἰχθῦς, τὰς κλιτῦς, τὰς Ἑρινῦς.

111. γ) Καταληκτικά διπλόθεμα
αρσ. και θηλ. σε -ῖς (γεν. -εως) ή
σε -ῦς (γεν. -εως) και ουδέτ. σε -ῦ
(γεν. -εως)

Παραδείγματα

(θ. δυναμί-, (θ. πολί-,
 δυναμε-) πολε-)

Ενικός αριθμός

ον.	ή	δύναμι-ς	πόλι-ς
γεν.	τῆς	δυνάμε-ως	πόλε-ως
δοτ.	τῇ	δύναμει	πόλει
αιτ.	τήν	δύναμι-ν	πόλι-ν
κλ.	(ὦ)	δύναμι	πόλι

Πληθυντικός αριθμός

ον.	αἱ	δυνάμεις	πόλεις
γεν.	τῶν	δυνάμε-ων	πόλε-ων
δοτ.	ταῖς	δυνάμεσι(ν)	πόλε-σι(ν)
αιτ.	τὰς	δυνάμεις	πόλεις
κλ.	(ῶ)	δυνάμεις	πόλεις

(θ. πελεκῦ-,
πελεκε-)

(θ. ἄστυ-,
ἄστε-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	πέλεκυ-ς	τὸ	ἄστυ
γεν.	τοῦ	πελέκε-ως	τοῦ	ἄστε-ως
δοτ.	τῷ	πελέκει	τῷ	ἄστει
αιτ.	τὸν	πέλεκυ-ν	τὸ	ἄστυ
κλ.	(ῶ)	πέλεκυ	(ῶ)	ἄστυ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	πελέκεις	τὰ	ἄσθη
γεν.	τῶν	πελέκε-ων	τῶν	ἄστε-ων
δοτ.	τοῖς	πελέκε-σι(ν)	τοῖς	ἄστεσι(ν)
αιτ.	τούς	πελέκεις	τὰ	ἄσθη
κλ.	(ῶ)	πελέκεις	(ῶ)	ἄσθη

Δυϊκός αριθμός
ον., αιτ. (τώ), κλ. (ῶ) δυνάμει, πόλει,
πελέκει, ἄστει
γεν., δοτ. τοῖν δυναμέ-οιν, πολέ-οιν,
πελεκέ-οιν, ἀστέ-οιν

**Κατά το δύναμις κλίνονται τα προ-
παροξύτονα θηλυκά: αἴσθησις, ἀκρό-
πολις, βεβαίωσις, γένεσις, γέννησις,
δήλωσις, δῆωσις, κράτησις, ποίησις
κ.ά. και το αρσ. ὁ πρύτανις.**

**Κατά το πόλις κλίνονται: ἡ κόνις, ὁ
μάντις, ὁ ὄφις κ.ά., καθώς και πολ-
λά δισύλλαβα αφηρημένα ουσιαστι-
κά: γεῦσις, ὄψις, πτῶσις κτλ. (βλ.
πιν. §113). Κατά το πέλεκυς κλίνο-
νται: ὁ πῆχυς και ὁ πρέσβυς (βλ.
§149, 8).**

Παρατηρήσεις

**112. Τα φωνηεντόληκτα σε -ις ή -υς
(γεν. -εως):**

1) έχουν δύο θέματα: ένα σε -ι ή -υ (πολι-, πηχυ-), από το οποίο σχηματίζονται η ονομαστική, η αιτιατική και η κλητική του ενικού, και άλλο θέμα σε -ε (πολε-, πηχε-), από το οποίο σχηματίζονται οι άλλες πτώσεις του ενικού και όλος ο πληθυντικός (και δυϊκός)·

2) στη γεν. του ενικού έχουν κατάληξη -ως (αντί -ος) και τονίζονται στη γενική του ενικού και του πληθυντικού στην προπαραλήγουσα αντίθετα με τον κανόνα (§38, 2)·

3) συναιρούν το χαρακτήρα ε με το ακόλουθο ε ή ι των καταλήξεων σε ει: αἱ πόλε-ες = πόλεις· τῷ πήχε-ι = πήχει (δυϊκός τὸ πήχε-ε = πήχει, τὸ ἄστε-ε = ἄστει)·

4) σχηματίζουν την αιτιατ. του ενικού με την κατάληξη -ν (τὴν πόλι-ν, τὸν πῆχυ-ν), την κλητ. του ενικού χωρίς κατάληξη (ὦ πόλι-, ὦ πῆχυ-) και

την αιτιατ. του πληθυντικού όμοια
με την ονομαστική από αναλογία
προς αυτή (αἱ πόλεις - τὰς πόλεις· οἱ
πήχεις - τοὺς πήχεις).

113. ΠΙΝΑΚΑΣ ΦΩΝΗΕΝΤΟΛΗΚΤΩΝ ΤΗΣ Γ΄ ΚΛΙΣΗΣ ΣΕ -ΙΣ, (γεν. -εως) (που δείχνει ιδίως την ορθογραφία των λέξεων)

ἄρσις	κλίσις	πίστις
βάσις	κρᾱσις	πλάσις
δρᾱσις	κρίσις	πλύσις
δόσις	κῦψις	πνῖξις
δύσις	λύσις	πόσις ²
θλάσις	μεῖξις	πύστις ³
θλῖψις	(ή μίξις)	πρᾱξις
κάμψις	νύξις	ράχις
κλάσις ¹	ξῦσις	ρῆσις ⁴

1. θραύση, τσάκισμα.- 2. το να πίνει
κανείς, πιοτό.- 3. από το πυνθάνο-
μαι, θ. πυθ-).- 4. λόγος, ομιλία.

ῥῖψις	τάξις	φθίσις
ῥῦσις ⁵	τάσις	φράσις
ῥύσις ⁶	τρίψις	φύσις
στάσις	τύψις	χύσις
στίξις	ῥῖβρις	ψῆξις ⁷
στῦψις	φάσις	ψῦξις ⁸

114. δ) Καταληκτικά μονόθεμα σε -εὺς, -οῦς και -αῦς

(θ. βασιλευ-) (θ. ἄλιευ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	βασιλεὺς	ἄλιεὺς
γεν.	τοῦ	βασιλέως	ἁλιέως
			και ἁλιῶς

5. (από το ῥύομαι =σώζω) σωτηρία, απελευθέρωση.- 6. (από το ῥέω, θ. ῥυ-) ροή, ρεύμα.- 7. (από το ψήχω =τρίβω, ξύνω) ξύσιμο, ξύστρισμα.- 8. (από το ψύχω =κάνω κάτι κρύο, κρυώνω) ψύξη, κρύωμα.

δοτ.	τῷ	βασιλεῖ	ἄλιεῖ
αιτ.	τὸν	βασιλέ-α	ἄλιέ-α και ἄλιᾶ
κλ.	(ῶ)	βασιλεῦ	ἄλιεῦ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	βασιλεῖς	ἄλιεῖς
γεν.	τῶν	βασιλέ-ων	ἄλιέ-ων και ἄλιῶν
δοτ.	τοῖς	βασιλεῦ-σι(ν)	ἄλιεῦ-σι(ν)
αιτ.	τούς	βασιλέας	ἄλιέας και ἄλιᾶς
κλ.	(ῶ)	βασιλεῖς	ἄλιεῖς

(θ. βου-)

(θ. γραυ)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	βοῦ-ς	ἡ	γραῦ-ς
γεν.	τοῦ	βο-ός	τῆς	γρα-ός
δοτ.	τῷ	βο-ῖ	τῇ	γρα-ῖ
αιτ.	τὸν	βοῦ-ν	τὴν	γραῦ-ν
κλ.	(ῶ)	βοῦ	(ῶ)	γραῦ

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	βό-ες	αἱ	γρᾱ-ες
γεν.	τῶν	βο-ῶν	τῶν	γρα-ῶν
δοτ.	τοῖς	βου-σὶ(ν)	ταῖς	γραυ-σὶ(ν)
αιτ.	τοὺς	βοῦ-ς	τὰς	γραῦς
κλ.	(ῶ)	βό-ες	(ῶ)	γρᾱ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τώ), κλ. (ῶ) βασιλεῖ, ἀλιεῖ,
βό-ε, γρᾱ-ε
γεν., δοτ. τοῖν βασιλέ-οιν, ἀλιέ-οιν,
βο-οῖν, γρα-οῖν

Κατά το βασιλεὺς κλίνονται: βαφεύς,
γονεύς, γραμματεύς, γραφεύς, ἱε-
ρεύς, κουρεύς, χαλκεύς κ.ά. - Ἀμφισ-
σεύς, Ἀχαρνεύς, Μεγαρεύς κ.ά.-
Κατά το ἀλιεὺς κλίνονται: Δωριεύς,
Ἑρετριεύς, Εὐβοεύς, Πειραιεύς,
Πλαταιεύς κ.ά.
Τα βοῦς και γραῦς εἶναι μοναδικά.

Παρατηρήσεις

115. Στα φωνηεντόληκτα σε -εύς, -οῦς, -αῦς της γ' κλίσης:

1) Το υ του χαρακτήρα αποβάλλεται πριν από φωνήεν: βασιλεύ-ς, βασιλέ-ως, βοῦ-ς, βο-ός· γραῦ-ς, γρα-ός κτλ.

2) Η κλητ. του ενικού είναι όμοια με το θέμα (χωρίς κατάληξη): ὦ βασιλεῦ, ὦ βοῦ, ὦ γραῦ.

116. Στα φωνηεντόληκτα σε -εὺς της γ' κλίσης:

1) Η γεν. του ενικού έχει κατάληξη -ως (αντί -ος): τοῦ βασιλέ-ως.

2) Η αιτιατ. του πληθ. έχει κατάληξη -ᾶς: τους βασιλέ-ᾶς (η αιτ. τοὺς βασιλεῖς, όμοια με την ονομαστ., είναι μεταγενέστερη).

3) Το ε που απομένει στο θέμα μετά την αποβολή του υ συναιρείται με το ακόλουθο ε ή ι των καταλήξε-

ων σε ει: οἱ βασιλέ-ες = βασιλεῖς· τῷ βασιλέ-ι = βασιλεῖ (δυϊκός τῷ βασιλέ-ε - βασιλεῖ), πβ. §112, 3.

117. Όσα φωνηεντόληκτα σε -εὺς ἔχουν πριν από το -εὺς φωνήεν συναιρούν συνήθως το τελικό ε που απομένει στο θέμα με το ακόλουθο ω και α των καταλήξεων στη γενική και αιτιατική του ενικού και πληθυντικού: (ἄλιεὺς) τοῦ ἁλιέ-ως = ἁλιῶς· τὸν ἁλιέ-α - ἁλιᾶ· τῶν ἁλιέ-ων = ἁλιῶν· τοὺς ἁλιέ-ας = ἁλιᾶς - (ὁ Εὐβοεὺς) τοῦ Εὐβοέ-ως - Εὐβοῶς· τὸν Εὐβοέ-α = Εὐβοᾶ κτλ.

118. ε) Ακατάληκτα διπλόθεμα σε ὠ (γεν. οῦς)

(θ. ηχω-, (θ. Κλειω-,
ηχο-) Κλειο-)

Ενικός αριθμός

ον.	ἡ	ἤχῳ	Κλειῶ
γεν.	τῆς	(ἤχό-ος)	(Κλειό-ος)
		ἤχοῦς	Κλειοῦς
δοτ.	τῇ	(ἤχό-ι) ἤχοϊ	(Κλειό-ι) Κλειοῖ
αιτ.	τὴν	(ἤχό-α) ἤχῳ	(Κλειό-α) Κλειῶ
κλ.	(ῶ)	ἤχοϊ	Κλειῶ

Ὅμοια κλίνονται μερικά κύρια ονόματα: Γοργώ, Ἑρατώ, Κλωθώ, Λητώ, Σαπφώ κ.ά., καθώς και μερικά προσηγορικά: λεχώ, πειθώ, φειδώ κ.ά.

Παρατηρήσεις

119. Τα φωνηεντόληκτα σε -ὠ (γεν. -οῦς) της γ' κλίσης:

1) κανονικά δεν έχουν πληθυντικό και δυϊκό αριθμό· όταν όμως σχημα-

τίζουν τους αριθμούς αυτούς, κλίνονται κατά τη β' κλίση: ἡ λεχώ, τῆς λεχοῦς κτλ. - πληθ. αἱ λεχοί, τῶν λεχῶν, ταῖς λεχοῖς, τὰς λεχοὺς - δυϊκός, τὸ λεχώ, τοῖν λεχοῖν·

2) σχηματίζουν την ονομαστική με το ισχυρό θέμα -ω χωρίς καμιά κατάληξη· στις πλάγιες πτώσεις συναιρούν το χαρακτήρα ο του αδύνατου θέματος με τις καταλήξεις και οξύνονται στην αιτιατική αντίθετα με τον κανόνα (§39, 4), από αναλογία προς την ομόηχη ονομαστική (ἡ ἤχῶ - τὴν ἤχῶ)·

3) σχηματίζουν την κλητική με αρχαιότερο θέμα σε -οι χωρίς κατάληξη και παίρνουν σ' αυτή περισπωμένη από αναλογία προς την ομόηχη δοτική: τῇ ἤχοϊ - ᾧ ἤχοϊ.

Β' . Συμφωνόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης

120. Τα συμφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά υποδιαιρούνται:

- α) σε αφωνόληκτα (δηλ. με χαρακτήρα άφωνο):** κόραξ, κόρακ-ος·
Ἄραψ, Ἄραβ-ος· τάπης, τάπητ-ος·
- β) σε ημιφωνόληκτα (δηλ. με χαρακτήρα ημίφωνο):** σωλήν, σωλήν-ος·
κλητήρ, κλητήρ-ος.

1. Αφωνόληκτα

121. Τα αφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά κατά το χαρακτήρα είναι:

- α) ουρανικόληκτα (δηλ. με χαρακτήρα ουρανικό κ, γ, χ)**
- β) χειλικόληκτα (δηλ. με χαρακτήρα χειλικό π, β, φ)**
- γ) οδοντικόληκτα (δηλ. με χαρακτήρα οδοντικό τ, δ, θ).**

122. α) Ουρανικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα

(θ. κορακ-)

(θ. ὄνυχ-)

(θ. πτερυγ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	κόραξ (κ-ς)	ὄνυξ (χ-ς)	ἡ	πτέρυξ (γ-ς)
γεν.	τοῦ	κόρακ-ος	ὄνυχ-ος	τῆς	πτέρυγ-ος
δοτ.	τῷ	κόρακ-ι	ὄνυχ-ι	τῇ	πτέρυγ-ι
αιτ.	τὸν	κόρακ-α	ὄνυχ-α	τὴν	πτέρυγ-α
κλ.	(ὧ)	κόραξ (κ-ς)	ὄνυξ (χ-ς)	(ῶ)	πτέρυξ (γ-ς)

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	κόρακ-ες	ὄνυχ-ες	αἱ	πτέρυγ-ες
γεν.	τῶν	κοράκ-ων	όνύχ-ων	τῶν	περύγ-ων
δοτ.	τοῖς	κόραξι (κ-σι)	ὄνυξι (χ-σι)	ταῖς	πτέρυξι (γ-σι)
αιτ.	τούς	κόρακ-ας	ὄνυχ-ας	τάς	πτέρυγ-ας
κλ.	(ὧ)	κόρακ-ες	ὄνυχ-ες	(ῶ)	πτέρυγ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τῷ), κλ. (ῶ) κόρακ-ε, ὄνυχ-ε, πτέρυγ-ε
γεν., δοτ. τοῖν κοράκ-οιν, ὀνύχ-οιν, πτερύγ-οιν

β) Χειλικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα

(θ. γῡπ-) (θ. Ἀραβ-) (θ. γῡπ-) (θ. Ἀραβ-)

ον.	ὁ	γῡψ (π-ς)	Ἄραψ (β-ς)	οἱ	γῡπ-ες	Ἀραβ-ες
γεν.	τοῦ	γυπ-ὸς	Ἄραβ-ος	τῶν	γυπ-ῶν	Ἀράβ-ων
δοτ.	τῷ	γυπ-ὶ	Ἄραβ-ι	τοῖς	γυψὶ (π-σὶ)	Ἄραψι (β-σι)
αιτ.	τὸν	γῡπ-α	Ἄραβ-α	τοὺς	γῡπ-ας	Ἀραβ-ας
κλ.	(ῶ)	γῡψ (π-ς)	Ἄραψ (β-ς)	(ῶ)	γῡπ-ες	Ἀραβ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τώ), κλ. (ῶ) γυῖπ-ε, Ἄραβ-ε
γεν., δοτ. τοῖν γυῖπ-οῖν, Ἀράβ-οιν

γ) Οδοντικόληκτα καταληκτικά μονόθεμα με χαρακτήρα απλό οδοντικό τ ἢ δ ἢ θ

(θ. ταπητ-)

(θ. ὄρνιθ-)

(θ. πατρίδ-)

Ενικός αριθμός

ον.	ὁ	τάπης (τ-ς)	ὄρνις (θ-ς)	ἡ	πατρίς (δ-ς)
γεν.	τοῦ	τάπητ-ος	ὄρνιθ-ος	τῆς	πατρίδ-ος
δοτ.	τῷ	τάπητ-ι	ὄρνιθ-ι	τῇ	πατρίδ-ι
αιτ.	τὸν	τάπητ-α	ὄρνιν	τὴν	πατρίδ-α
κλ.	(ῶ)	τάπης (τ-ς)	ὄρνι	(ῶ)	πατρίς (δ-ς)

Πληθυντικός αριθμός

ον.	οἱ	τάπητ-ες	ὄρνιθ-ες	αἱ	πατρίδ-ες
γεν.	τῶν	ταπήτ-ων	ὀρνίθ-ων	τῶν	πατρίδ-ων
δοτ.	τοῖς	τάπησι (τ-σι)	ὀρνισι (θ-σι)	ταῖς	πατρίσι (δ-σι)
αιτ.	τοὺς	τάπητ-ας	ὄρνιθ-ας	τὰς	πατρίδ-ας
κλ.	(ῶ)	τάπητ-ες	ὄρνιθ-ες	(ῶ)	πατρίδ-ες

Δυϊκός αριθμός

ον., αιτ. (τώ), κλ. (ῶ) τάπητ-ε, ὄρνιθ-ε, πατρίδ-ε
γεν., δοτ. τοῖν ταπήτ-οιν, ὀρνίθ-οιν, πατρίδ-οιν

δ) Οδοντικόληκτα καταληκτικὰ μονόθεμα σε -ντ
(ον. -ας, γεν. -αντος και ον. -ους, γεν. -ουντος
(θ. ἰμᾶντ-) (θ. γιγαντ-) (θ. ὀδοντ-)

Ενικός αριθμός

ον. ὁ	ἰμὰς (ντ-ς)	γίγας (ντ-ς)	ὄδοῦς (ὀδόντ-ς)
γεν. τοῦ	ἰμάντ-ος	γίγαντ-ος	ὀδόντ-ος
δοτ. τῷ	ἰμάντ-ι	γίγαντ-ι	ὀδόντ-ι
αιτ. τὸν	ἰμάντ-α	γίγαντ-α	ὀδόντ-α
κλ. (ῶ)	ἰμὰς	γίγαν	ὄδοῦς (ὀδόντ-ς)

Πληθυντικός αριθμός

ον. οἱ	ἰμάντ-ες	γίγαντ-ες	ὀδόντ-ες
γεν. τῶν	ἰμάντ-ων	γίγαντ-ων	ὀδόντ-ων
δοτ. τοῖς	ἰμᾶσι (ἄντ-σι)	γίγασι (αντ-σι)	ὀδοῦσι (ὀδόντ-σι)
αιτ. τοὺς	ἰμάντ-ας	γίγαντ-ας	ὀδόντ-ας
κλ. (ῶ)	ἰμάντ-ες	γίγαντ-ες	ὀδόντ-ες

Δυϊκός αριθμός
ον., αιτ. (τώ), κλ. (ῶ) ἰμάντ-ε, γίγαντ-
ε, ὀδόντ-ε
γεν., δοτ. τοῖν ἰμάντ-οιν, γιγάντ-οιν,
ὀδόντ-οιν

Κατά το ἰμᾶς κλίνεται ὁ ἀνδριάς.-
Κατά το γίγας κλίνονται ὁ ἀδάμας, ὁ
ἐλέφας, ὁ Αἴας, ὁ Κάλχας κ.ά., καθώς
και το συνηρημένο (ἀλλάεντ-ς = ἀλ-
λάεις) ἀλλᾶς, γεν. τοῦ (ἀλλάεντ-ος)
ἀλλᾶντος κτλ.

Κατά το ὀδοῦς κλίνεται και το συνη-
ρημένο (πλακόεντ-ς = πλακόεις) πλα-
κοῦς, γεν. του (πλακόεντος) πλακοῦ-
ντος κτλ.· ἔτσι και Σελινοῦς (Σελι-
νοῦντος), Τραπεζοῦς (Τραπεζοῦ-
ντος), Φλιοῦς (Φλιοῦντος) κ.ά.

ε) Οδοντικόληκτα ακατάληκτα
διπλόθεμα με θέμα σε -ντ (ον. -
ων, γεν. -οντος)

		(θ. γεροντ-)			
		Ενικός	Πληθυντικός	Δυϊκός	
ον.	ὁ	γέρων	οἱ	γέροντ-ες	τὼ γέροντ-ε
γεν.	τοῦ	γέροντ-ος	τῶν	γερόντ-ων	τοῖν γερόντ-οιν
δοτ.	τῷ	γέροντ-ι	τοῖς	γέρουσι (γέροντ-σι)	τοῖν γερόντ-οιν
αιτ.	τὸν	γέροντ-α	τοὺς	γέροντ-ας	τὼ γέροντ-ε
κλ.	(ῶ)	γέρον	(ῶ)	γέροντ-ες	(ῶ) γέροντ-ε

Κατά το γέρων κλίνονται: ὁ δράκων, ὁ θεράπων, ὁ λέων, ὁ τένων (=νεύρο), ὁ Κρέων κ.ά., καθώς και μερικά συνηρημένα κύρια ονόματα: ὁ (Ξενοφάοντ-, Ξενοφάωντ-) Ξενοφῶν, τοῦ (Ξενοφάοντ-ος) Ξενοφῶντος, τῷ (Ξενοφάοντ-ι) Ξενοφῶντι κτλ. Ἔτσι ὁ Ἀντιφῶν, ὁ Κλεοφῶν, ὁ Κτησιφῶν (ον. προσώπων), ἡ Κτησιφών (όν. πόλης) κ.ά.

ζ) Οδοντικόληκτα ουδέτερα ακατάληκτα μονόθεμα σε -α (γεν. -ατος)

(θ. κτηματ-)						
	Ενικός		Πληθυντικός		Δυϊκός	
ον.	τὸ	κτηῖμα	τὰ	κτήματ-α	τὼ	κτήματ-ε
γεν.	τοῦ	κτημάτων-ος	τῶν	κτημάτων-ων	τοῖν	κτημάτων-οιν
δοτ.	τῷ	κτήματι-ι	τοῖς	κτήμασι (ατ-σι)	τοῖν	κτημάτων-οιν
αιτ.	τὸ	κτηῖμα	τὰ	κτήματ-α	τὼ	κτήματ-ε
κλ.	(ῶ)	κτηῖμα	(ῶ)	κτήματ-α	(ῶ)	κτήματ-ε

(βλ. και §97 και §104, 2)

Παρατηρήσεις στα αφωνόληκτα της γ' κλίσης
123. Από τα αφωνόληκτα της γ' κλίσης:

1) Τα περισσότερα αρσενικά και θηλυκά σχηματίζουν κανονικά την αιτιατική του ενικού με κατάληξη -α (τὸν κόρακ-α, τὴν πατρίδ-α) και την κλητ. του ενικού ὅμοια με την ονομαστική (ὦ κόραξ, ὦ πατρίς, ὦ ἱμάς, ὦ ὁδοῦς).

2) Τα βαρύτονα ὅμως οδοντικόληκτα σε -ις (γεν. -ιδος, -ιτος, -ιθος) σχηματίζουν την αιτιατ. του ενικού σε -ν και την κλητ. του ενικού ὅμοια με το θέμα (χωρίς το χαρακτήρα): τὴν χάρι-ν, τὴν ἔρι-ν, τὴν ὄρνι-ν· ὦ χάρι, ὦ ἔρι, ὦ ὄρνι (από αναλογία προς τα φωνηεντόληκτα: τὴν πόλιν, ὦ πόλι)· ὅμοια και μερικά οδοντικόληκτα βαρύτονα σε -ης ή -υς: (ὁ και) ἡ Πάρνης -ηθος, (τὸν και) τὴν Πάρνην, ὦ Πάρνη· ἡ κόρυς -υθος (=περικεφαλαία), τὴν κόρ-υν, ὦ κόρυ.

3) Τα βαρύτονα οδοντικόληκτα σε -ων (γεν. -οντος) και -ας (γεν. -αντος), το οξύτονο τυραννίς (-ίδος) και το περισπώμενο (ὁ καί) ἡ παῖς (από τό πάις, γεν. παιδός) σχηματίζουν την κλητ. του ενικού χωρίς κατάληξη (με αφαίρεση του οδοντ. χαρακτήρα): ὦ γέρον, ὦ γίγαν, ὦ Αἴαν, ὦ τυραννί, ὦ παῖ.

4) Τα ουδέτερα οδοντικόληκτα σε -μα (γεν. -ματος) είναι όλα ακατάληκτα: κτήμα, σῶμα, στράτευμα (βλ. §104, 2)· καταληκτικά είναι μόνο τα ουδέτ. φῶς (φῶτ-ς), γεν. φωτ-ός, δοτ. φωτ-ὶ κτλ. (πβ. §145) και το ανώμαλο οὔς (οὔτ-ς), γεν. ὠτ-ός (βλ. §145 και §150, 12).

**124. ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΦΩΝΟΛΗΚΤΩΝ
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ Γ' ΚΛΙΣΗΣ
(που δείχνει ιδίως την ορθογραφία
των λέξεων)**

Α'. ΑΡΣΕΝΙΚΑ ΚΑΙ ΘΗΛΥΚΑ

1. ΟΥΡΑΝΙΚΟΛΗΚΤΑ

(χαρακτ. κ)	ἡ ἔλιξ -ικος
ἡ αὔλαξ -ακος	ὁ Θρᾶξ ³ , Θρακὸς
ἡ γλαῦξ ¹ , γλαυκὸς	ὁ θώραξ -ακος
ἡ δράξ ² , δρᾶκὸς	ὁ κῆρυξ ⁴ -ῦκος

**Υποσημειώσεις: 1. Στους Αττικούς
παίρνει περισπωμένη αντίθετα με
τον κανόνα (§39, 1) από αναλογία
προς τα συνηρημένα μονοσύλλαβα.
- 2. όσα μπορεί να περιλάβει η πα-
λάμη, χουφτιά.- 3. θηλ. ἡ Θρᾶσσα.-
4. κατά τους παλαιούς γραμματικούς
το ι και το υ εμπρός από το ξ λογα-
ριάζονται για τον τονισμό πάντοτε
βραχύχρονα. Γι' αυτό ετόνιζαν κῆ-
ρυξ. Αλλά το υ εδώ είναι φύσει**

ή κλῖμαξ -ακος ⁵	ὁ χάλιξ -ῖκος
ή κῦλῖξ -ικος ⁵	
ή λάρναξ ⁶ -ακος	(χαρακτ. γ)
ὁ μύρμηξ -ηκος	ὁ, ή αῖξ, αῖγος
ὁ οῖαξ ⁷ , οῖακος	ὁ λᾶρυγξ -υγγοs
ὁ πῖδαξ -ακος	ή λύγξ ⁹ , λῦγγος
ὁ πίναξ -ακος	ή μάστιξ -ῖγος
ή πλάξ, πλᾶκός	ή ράξ ¹⁰ , ρᾶγος
ή σάρξ, σαρκός	ή σάλπιγξ -ιγγοs
ὁ φοῖνιξ -ῖκος	ή σῆραγξ ¹¹ -ᾶγγοs
ὁ Φοῖνιξ ⁸ -ῖκος	ή στρόφιγξ ¹² -ιγγοs
ὁ φύλαξ -ᾶκος	ή σῦριγξ ¹³ -ῖγγοs

μακρόχρονο.- 5. ποτήρι.- 6. κιβώτιο, φέρετρο.- 7. η λαβή του τιμονιού, δοιάκι.- 8. κάτ. της Φοινίκης, θηλ. Φοίνισσα.- 9. λόξιγκας.- 10. ρώγα του σταφυλίου.- 11. κοιλότητα βράχου, σπηλιά.- 12. αρσ. και σπαν. θηλ.- 13. σωλήνας· μουσικό όργανο (ποιμενικό)· υπόγειο πέραςμα.

ή Σφίγξ -ἰγγὸς
ὁ τέττιξ -ἰγος
ή φάλαγξ -αγγος
ή φάραγξ -αγγος
ὁ Φρύξ, Φρϋγὸς

(χαρακτ. χ)

ὁ, ή βήξ, βηχὸς
ή διῶρυξ¹⁴ -ϋχος
ή θρίξ, τρῖχὸς

ὁ Κέκροψ -οπος
ὁ Κύκλωψ -ωπος
ὁ Πέλοψ -οπος
ὁ σκνῖψ -ἱπὸς

(χαρακτ. β)

ὁ λίψ¹⁶, λῖβὸς
ή φλέψ, φλεβὸς
ὁ χάλυψ -ϋβος

3. ΟΔΟΝΤΙΚΟΛΗΚΤΑ

2. ΧΕΙΛΙΚΟΛΗΚΤΑ

(χαρακτ. τ)

(χαρακτ. π)

ὁ Αἰθίοψ¹⁵ -οπος
ὁ γύψ, γϋπὸς

-ης, -ητος
ή ἐσθῆς -ῆτος
ὁ θής¹⁷, θητὸς

14. μεταγεν. διώρυγος κτλ..15. κατ.
της Αἰθιοπίας, θηλ. Αἰθιοπὶς και ή
Αἰθίοψ.- 16. λίβας, ΝΔ άνεμος.- 17.
πολίτης της τέταρτης τάξης στην
αρχαία Αθήνα, μισθωτός εργάτης·
θηλ.ή θῆσσα.

ὁ Κρής¹⁸, Κρητὸς
ὁ λέβης -ητος
ὁ τάπης -ητος
ὁ Χάρης -ητος

-ότης, -ότητος
ἡ δεξιότης -ητος
ἡ πιστότης -ητος
ἡ ποιότης κ.ά.

-ύτης, -ύτητος
ἡ βαρύτης -ητος
ἡ βραδύτης -ητος
Αττ. βραδυτῆς -ῆτος
ἡ βραχύτης -ητος
ἡ ταχύτης -ητος
Αττ. ταχυτῆς -ῆτος
ἡ τραχύτης -ητος κ.ά.

-ις -ιτος
ἡ χᾶ'ρις -ιτος

-ως -ωτος
ὁ ἰδρῶς -ῶτος
ὁ γέλως -ωτος
ὁ ἔρως -ωτος

-ας -αντος
βλ. §122, δ

-ων -οντος
βλ. §122, ε

-ῶν -ῶντος
βλ. §122, ε

(χαρακτ. δ)

-ὰς -άδος

ἡ ἀγελὰς
-άδος

ἡ Ἑλλὰς
-άδος

18. θηλ. ἡ Κρῆσσα.

ἡ λαμπὰς -άδος
ἡ Παλλὰς -άδος
ἡ τετράς -άδος
ἡ τριάς -άδος κτλ.

-ις -ιδος
ἡ αὖλις¹⁹ -ιδος
ἡ ἔρις -ιδος
ἡ ἴρις²⁰ -ιδος
ἡ ἴσις²¹ -ιδος
ὁ Πάρις ιδος

-ις -ίδος
ἡ ἀσπίς -ἴδος
ἡ Αὐλὶς -ἴδος

ἡ βαθμὶς -ἴδος
ἡ βλεφαρίς -ἴδος
ἡ βολὶς -ἴδος
ἡ Ἑλληνὶς -ἴδος
ἡ ἐλπὶς -ἴδος
ἡ θυρίς -ἴδος
ἡ κεραμὶς -ἴδος
ἡ κορωνὶς -ἴδος
ἡ τυραννὶς -ἴδος
ἡ ψαλὶς -ἴδος κ.ά.

-ις -ῖδος
ἡ ἀψὶς -ῖδος
ἡ βαλβὶς -ῖδος
ἡ κηλὶς -ῖδος

19. κατασκήνωση, κατάλυμα· από αυτό και το ἔπαυλις (από το προσηγορικό αὖλις έγινε και το κύρ. όν. ἡ Αὐλὶς· πβ. §441, β).- 20. ουράνιο τόξο· και κύρ. όν. ἡ ἴρις, αγγελιοφόρος των θεών.- 21. αιγυπτιακή θεότητα.

ή κνημῖς -ῖδος
ή κρηπῖς -ῖδος
ή νησῖς -ῖδος
ή σφραγῖς -ῖδος
ή χειρῖς -ῖδος
ή ψηφῖς -ῖδος

-υς -υθος
ή κόρυς²² -ϋθος

-ινς -ινθος
ή ἔλμινς²³ -ινθος
ή πείρινς²⁴ -ινθος

-ὺς -ύδος
ή χλαμὺς -ύδος

-υνς -υνθος
ή Τίρυνς -υνθος

(χαρακτ. θ)

-ης -ηθος
ή Πάρνης -ηθος

Β΄ ΟΥΔΕΤΕΡΑ (οδοντικόληκτα)

(σε -μα, γεν. -ματος)

ἄλμα ἄρμα ἄσθμα ἄσμα

22. περικεφαλαία.- 23. σκουλήκι των εντέρων.- 24. τετράγωνος χώρος πάνω στήν άμαξα, όπου τοποθετούσαν τα πράγματα που ήθελαν να μεταφέρουν.

δρᾶμα	κρίμα	πλάσμα	τᾶ΄γμα
θῦμα	κῦμα	πλῦμα	φᾶ΄σμα
κλάσμα	μεῖγμα	πρᾶγμα	φρᾶ΄γμα
κλῆμα ²⁵	(ή μίγμα)	πτῦ΄σμα	φῦμα ²⁷
κλίμα ²⁶	νᾶμα	στῖ΄γμα	χᾶ΄σμα
κρᾶμα	νῆμα	σχῖ΄σμα	χρῖσμα
			χύμα

(σε -μμα²⁸, γεν. -μματος)

ἄλειμμα	γράμμα	ὄμμα	στρέμμα
ἄμμα ²⁹	θρέμμα	ράμμα	τρίμμα
βάμμα	κάλυμμα	σκάμμα	
βλέμμα	κόμμα	στέμμα	

25. κλάδος από αμπέλι.- 26. (από το ρ. κλίνω) κλίση ή κατωφέρεια εδάφους· η γεωγραφική θέση ενός τόπου.- 27. βλάστημα.- 28. ουδέτερα σε -μμα παράγονται από ρήματα με χαρακτήρα χειλικό (π,β,φ).- 29. (από το ρ. ἄπτω) δέσιμο, κόμπος, θηλιά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 1ου ΤΟΜΟΥ

Συντομογραφίες	5
Εισαγωγή	10
1. Λόγος. Προφορικός και γραπτός λόγος	10
2. Γενικές φωνητικές έννοιες.....	10
3. Γλώσσα και διάλεκτοι	16
4. Γραμματική	18

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

1ο Κεφ. Φθόγγοι και Γράμματα	
1. Φθόγγοι. Γράμματα. Διαίρεση φθόγγων και γραμμάτων.....	20
2. Διαίρεση φωνηέντων	22
3. Διαίρεση συμφώνων.....	25
4. Πίνακας συμφώνων	27
5. Δίφθογγοι.....	28

2ο Κεφ. Λέξεις και Συλλαβές

- 1. Λέξη. Γράμματα της λέξης.....29**
- 2. Συλλαβή30**
- 3. Συλλαβισμός.....32**

3ο Κεφ. Τόνοι, πνεύματα, στίξη

Α΄. Οι τόνοι και ο τονισμός.....34

- 1. Τόνοι.....34**
- 2. Ονομασία των λέξεων από τον τόνο τους.....35**
- 3. Τονισμός. Γενικοί κανόνες τονισμού.....36**
- 4. Ειδικοί κανόνες τονισμού.....38**
- 5. Άτονες λέξεις.....41**
- 6. Εγκλιτικές λέξεις. Έγκλιση του τόνου41**

Β΄. Τα πνεύματα και η χρήση τους .45

- 1. Πνεύματα.....45**

2. Λέξεις με ψιλή και λέξεις με δασεία	45
3. Θέση του τόνου και του πνεύματος.....	50
Γ'. Άλλα σημεία στο γραπτό λόγο	
1. Βοηθητικά ορθογραφικά σημεία	51
2. Σημεία της στίξης	52
4ο Κεφ. Φθογγικά πάθη	
Α'. Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων	58
1. Χασμωδία. Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων για την αποφυγή της χασμωδίας	58
2. Άλλα πάθη των φωνηέντων.....	66
Β'. Πάθη συμφώνων	70
α) Αποβολή συμφώνων	71
β) Ανάπτυξη συμφώνων	74
γ) Μετάθεση του j (επένθεση).....	76

δ) Ένωση ή συγχώνευση συμφώνων	77
ε) Αφομοίωση συμφώνων	79
ζ) Ανομοίωση συμφώνων	82
η) Τροπή συμφώνων	85
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας με τα σπουδαιότερα πάθη των συμφώνων	89

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΟ

5ο Κεφ. Μέρη του λόγου. Διαίρεση και στοιχεία των μερών του λόγου	
1. Μέρη του λόγου. Κλιτά και άκλιτα. Τύποι. Κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας	94
2. Πτωτικά. Παρεπόμενα των πτωτικών	96
6ο Κεφ. Το άρθρο	
Το άρθρο. Η κλίση του	99

7ο Κεφ. Γενικά για τα ουσιαστικά

1. Ορισμός και διαίρεση των ουσιαστικών	100
2. Γένος των ουσιαστικών	101
3. Αριθμός των ουσιαστικών	103
4. Κλίση των ουσιαστικών	105

8ο Κεφ. Α' κλίση των ουσιαστικών

1. Πρωτόκλιτα ασυναίρετα ουσ. 107	
Καταλήξεις των ουσιαστικών της α' κλίσης	113
Πίνακας ασυναίρ. ουσ. α' κλ.	116
2. Πρωτόκλιτα συνηρημένα ουσ. 121	

9ο Κεφ. Β' κλίση των ουσιαστικών

1. Δευτερόκλιτα ασυναίρετα ουσιαστικά	124
Καταλήξεις των ουσιαστικών της β' κλίσης	128
Πίνακας ασυναίρ. ουσ. β' κλ.	130

2. Δευτερόκλιτα συνηρημένα ουσ.	134
3. Αττική δεύτερη κλίση	138
 10ο Κεφ. Γ' κλίση των ουσιαστικών Γενικά για τα ουσιαστικά της γ' κλίσης. Διαίρεση των τριτόκλιτων ουσιαστικών	142
Α'. Φωνηεντόληκτα ουσ. της γ' κλίσης.....	145
Β'. Συμφωνόληκτα ουσ. της γ' κλίσης.....	161
1. Αφωνόληκτα	161
Πίνακας αφωνόλ. ουσ. γ' κλ.	172

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

***Απαγορεύεται η αναπαραγωγή
οποιουδήποτε τμήματος αυτού του
βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα
(copyright), ή η χρήση του σε
οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή
άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.***